

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Filozofie dějin Oswalda Spenglera
Philosophy of history of Oswald Spengler

Marie Ciburová

Vedoucí práce: doc. Mgr. Michael Hauser, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: B D-ZSV

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Filozofie dějin Oswalda Spenglera vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 12. 7. 2019

.....

podpis

Chtěla bych poděkovat vedoucímu této práce doc. Mgr. Michaelu Hauserovi, Ph.D., že mi umožnil a pomohl zpracovat toto téma. Děkuji mu za všechny věcné připomínky a rady, které mi ke zpracování dal. Dále bych chtěla poděkovat všem svým blízkým, kteří mě při psaní podpořili.

ANOTACE

Cílem této teoretické bakalářské práce bude pochopení a vysvětlení filozofie dějin Oswalda Spenglera, jak ji vyložil ve svém slavném, i když v českém prostředí jen málo čteném, díle Zánik Západu (v originále *Der Untergang des Abendlandes*). Součástí práce bude pochopení filozofických východisek myšlení Oswalda Spenglera a porovnání jeho teorie filozofie dějin s teorií Spenglerova kritika a tvůrce vlastní filozofie dějin, T. G. Masaryka, vzniklou v téměř stejné době v prostředí Československé republiky, ovšem s opačným vyzněním. Ač by se mohlo zdát, že Spenglerovo dílo je již zastaralé a dávno překonané, neboť vyšlo takřka přesně před sto lety, opak je pravdou. Dílo Zánik Západu má dodnes řadu čtenářů a příznivců, zejména z řad konzervativních myslitelů a tzv. „Nové pravice“, kteří budou v práci zmíněni. Téma této bakalářské práce je tedy relevantní pro dnešní dobu. Zaprvé, z důvodu slabého zájmu českého prostředí o tohoto autora, a zadruhé, pro jeho recepci, i když kritickou, současnými mysliteli. Základní metodou zpracování práce bude analýza primární i sekundární odborné literatury, komparace a logická dedukce na základě studia vybraných autorů.

KLÍČOVÁ SLOVA

civilizace, cyklické pojetí dějin, filozofie dějin, historický pesimismus, kultura, morfologické pojetí dějin, Oswald Spengler, sociální dynamika, zánik, západní společnost, změna

ANNOTATION

The aim of my theoretical bachelor thesis will be understanding and explanation of Oswald Spengler's philosophy of history from his famous, although not so well known in Czech environment, work *Decline of the West*. Integral part of this thesis will be understanding of philosophical foundations of Spengler's thought and comparison of his theory of history with theory and own philosophy of history of Spengler's critic TGM, that had opposite meaning but emerged at the same time in Czechoslovak republic. Although it would seem that Spengler's work is outdated because it was published 100 years ago, the opposite is true. *Decline of the West* has nowadays lots of readers and supporters, mainly from conservative thinkers and so called "New Right", who will also be dealt with in this thesis. Subject of this bachelor thesis is relevant even for today. Firstly, because of lack of interest in this author from Czech environment and secondly, because of reception and also critique from contemporary foreign authors. Method used in this thesis will be analysis of primary and secondary literature, comparison and logical deduction based on study of selected authors.

KEYWORDS

civilization, social cycle theory, philosophy of history, historical pessimism, culture, morphological conception of history, Oswald Spengler, social dynamics, decline, western society, change

Obsah

1	Úvod	7
2	Základní charakteristika filozofie dějin Oswalda Spenglera	8
3	Zdroje filozofie dějin Oswalda Spenglera	10
4	Základní pojmy	16
5	Členění a vymezení vyšších kultur	19
5.1	Apollinská duše	20
5.2	Faustovská duše	22
5.3	Magická duše	26
6	Etapy vývoje kultur	30
6.1	Období prakultury	31
6.2	Období kultury	32
6.2.1	Raná kultura	32
6.2.2	Vrcholná kultura	34
6.2.3	Pozdní kultura	36
6.3	Civilizace	38
7	Reakce na dílo Zánik Západu	41
8	Závěr	48

1 Úvod

Člověk zajímavější se o historii, umění, filozofii a další oblasti lidské tvorby vždy hledá nějaký systém, kterým by obrovskou a nejasnou masu myšlenek, směrů, osobností a událostí seřadil. Nejraději by v nich hledal nějaký jednotící prvek, snad dokonce smysl. Takový požadavek se přirozeně znásobí v dobách, které jsou pro člověka nelehké a kdy je nucen přehodnotit dosavadní život své společnosti. Přibližně před sto lety taková doba nastala, odehrávala se válka do té doby nevídaných rozměrů a pohltila svět. Po ní už nic nebylo stejné, skončila tzv. „Belle Époque“ a člověk se musel ptát. Proč k tomu došlo? Co bude dál?

Stejně otázky si položil i německý filozof Oswald Spengler a z jím pocíťované společenské krize vzešlo dílo *Zánik Západu*. V něm byla lidstvu vyjevena strašlivá předpověď, západoevropská společnost brzy zanikne a do té doby jí čekají jen další války a hrůzy. Po válce se z knihy stala hlavně v Německu senzace, tam tehdy lidé pocíťovali skutečně těžké chvíle, a tak jim kniha notovala do jejich pesimistické nálady. Prohlodali se stovkami stran a našli Spenglerovu filozofii dějin, unikátní nejen v pesimistické předpovědi, ale i metodách a nahlížení kultur v historii jako živých bytostí. Ne všichni s jásotem souhlasili, někdo nechtěl uznat, že by jeho společnost mohla zaniknout, někdo neuznával metodu, jiní nesouhlasili s kritikou demokracie a rovnostářství, mnozí pak právem kritizovali zvláštní styl, jímž byla kniha psána. Je dílem mezi filozofií, historií, politologií, antropologií a beletrií. Je napsána tak volně, že vyznat se v jednotlivých a značně zpřeházených filozofických myšlenkách, definicích a uvedených epochách je nesnadné. Za nevědeckost bylo mnohými dílo odmítnuto.¹

Nicméně s dalšími událostmi 20. století se také mnoho pesimistických předpovědí naplnilo, a tak si kniha nacházela nové čtenáře a nové výklady. Já byla jedním z nich, protože mě zajímá budoucí vývoj dějin a naší společnosti. Cílem této práce je sestavení ucelené filozofie dějin podle Oswalda Spenglera z jeho poněkud neuspořádaného díla *Zánik Západu*. Pochopení této teorie a její objasnění i představení případným čtenářům. Budu se zabývat nejen vyložení jeho teorie, ale také zdroji, z nichž ve svém přemýšlení vycházel. V neposlední řadě se chci zaměřit na reakce některých vybraných filozofů na jeho dílo.

¹ Viz STIMELY, Keith, 1998. Oswald Spengler: An Introduction to his Life and Ideas. In: Institute for Historical Review [online]. The Journal of Historical Review, March-April 1998, Vol. 17, No. 2.

2 Základní charakteristika filozofie dějin Oswalda Spenglera

Filozofii dějin nevytvářel Spengler bezúčelně, jeho cílem bylo jednak vytvoření metody srovnávací morfologie světových dějin, nástin takto zkoumaných dějin a především vyvození dalšího vývoje jeho vlastní, západoevropské společnosti.²

Spenglerovo pojetí dějin je pesimistické, mohli bychom říci přímo fatalistické.³ Chápe dějiny jako neustálé střídání jednotlivých kultur, které v průběhu směřování času vznikají, vyvíjejí se až k vlastní stagnaci a následně zanikají. Jeho teorie je tedy zároveň cyklická.⁴

Dále bych nazvala jeho pojetí dějin jako biologické. Spengler totiž vychází z důležité premisy, že kultura je živý organismus, podobný zvířeti či rostlině, proto podléhá zákonům života, její existence je časově omezena, neboť se vznikem kultury je nutně spojený i její zánik.

Jeho filozofie dějin se dá nazvat též morfologickou. Věří v morfologickou rovnocennost historických jevů.⁵ Jednotlivé historické události a jevy chápe jako symboly mající určitý význam. Chce studovat morfologickou příbuznost těchto událostí viditelných dějin a hledat formy spojující historické jednotlivosti. Důležité tedy je, co jednotlivé události a jevy znamenají a co naznačují.⁶ Zároveň dle něj určité dějinné události, které nastaly v téže dějinné fázi různých kultur, mají odpovídající význam. Takové události nazývá fakty (např. baroko a íonský styl), a právě z nich vyvozuje budoucí vývoj západoevropské kultury, ovšem lze tak i rekonstruovat zapomenuté epochy zaniklých kultur.⁷

Spengler především nechce zkoumat dějiny podle kauzálního principu přírodních věd.⁸ Svět se mu totiž jeví jako protiklad světa vzniklého a samotného vznikání. Oba světy fungují na jiných pravidlech. Svět vzniklého je příroda, je to prostor kolem nás a vše v něm existující, platí v něm přírodní zákony. Svět vznikání je sám život, je to časové směřování, osud a také dějiny. Dějiny tedy chápe jako uspořádání obrazu světa ve smyslu vznikání. Proto se dějiny nemohou zkoumat tak, jak byly dosud zkoumány, tedy na základě vytyčení

² Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 54

³ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 45

⁴ Viz STIMELY, Keith, 1998. Oswald Spengler: An Introduction to his Life and Ideas. In: Institute for Historical Review [online]. The Journal of Historical Review, March-April 1998, Vol. 17, No. 2.

⁵ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 107

⁶ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 20

⁷ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 107

⁸ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 19 - 21

příčin a účinků, na základě kauzality. V dějinách totiž platí pravidla života, organická nutnost osudu a logika času.⁹ Proto on sám nazýval svou teorii fyziognomií dějin.

⁹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 94 - 97

3 Zdroje filozofie dějin Oswalda Spenglera

Zdroje, z nichž Spengler vycházel při konstrukci své morfologické metody historického zkoumání a tvorbě filozofie dějin, nebyly nijak početné. Od mládí na něj měl značný vliv Nietzsche.¹⁰ On sám výslovně zmiňuje pouze dva hlavní filozofy, kteří na jeho teorii měli největší vliv. Jsou jimi Nietzsche a Goethe.¹¹ Od obou nejviditelněji přebral především pojmy, které aplikoval na obrazné pojmenování tzv. duši dvou významných kultur, s nimiž v díle pracuje. Od Nietzscheho přebral pojem apollinské umění a přizpůsobil ho jako pojmenování pro duši člověka antické kultury. Od Goetheho převzal postavu Fausta, aby jí vyjádřil duši a člověka západoevropské kultury. Nietzscheho dílo Zrození tragédie z ducha hudby na něj působilo nejsilněji.¹²

Neinspiroval se jen pojmy. Shlédl se také v jejich vitalismu.¹³ V dílech obou autorů je cítit úcta k obrovské síle života, která mocně působí na všechny živé tvory a k pudové stránce žití, patřící k síle přírody. To stejné člověk cítí ze Spenglerova díla i z jeho metody, např. z jeho definice kultury.¹⁴ Nietzsche si stanovil postup svého filozofování jasně, chtěl zkoumat umění pod optikou života.¹⁵ Vitalisticky působí i jeho protiklad apollinského a dionýského živlu, který přirovnává k protikladu dvou pohlaví.¹⁶ Z apollinského a dionýského pudu nakonec vzejde dítě v podobě tragédie.¹⁷

Z Nietzscheho Zrození tragédie z ducha hudby převzal, dle svých slov, způsob kladení otázek.¹⁸ Mnohem více je z díla cítit podobnost interpretace vývoje dějin pod působením umění. Zatímco Nietzsche se zabýval proměnou řecké společnosti hlavně vlivem působení dramatu, Spengler tento vliv rozšířil na veškeré umění a nejen na něj, ale i na všechny ostatní formy vycházející z duše kultury. Nesouhlasil s pojetím, že je styl

¹⁰ Viz STIMELY, Keith, 1998. Oswald Spengler: An Introduction to his Life and Ideas. In: Institute for Historical Review [online]. The Journal of Historical Review, March-April 1998, Vol. 17, No. 2.

¹¹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 12

¹² Viz KOGAN, Steve, I See Further Than Others': Reflections On Oswald Spengler's The Decline of the West and The Hour of Decision

¹³ Viz GOTTFRIED, Paul, 1982. Oswald Spengler and the Inspiration of the Classical Age. The Unz Review: An Alternative Media Selection [online]. Modern Age, 1982. s. 69

¹⁴ „Tyto kultury, živé bytosti nejvyššího řádu, vyrůstají v povznesené bezúčelnosti, jako květiny na poli. Patří, jako rostliny a zvířata k živé přírodě Goethově, ne k mrtvé přírodě Newtonově. V dějinách světa vidím obraz věčného utváření a přetváření, podivuhodného vznikání a zanikání organických forem.“ (SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 31)

¹⁵ Viz NIETZSCHE, Friedrich, Zrození tragédie z ducha hudby, s. 2

¹⁶ Viz NIETZSCHE, Friedrich, Zrození tragédie z ducha hudby, s. 12

¹⁷ Viz NIETZSCHE, Friedrich, Zrození tragédie z ducha hudby, s. 21

¹⁸ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 12

umění dán čistě jen umělcem a jeho talentem.¹⁹ V jeho pojetí působí na tvorbu umělců duše kultury, nejsilněji v době rozkvětu a vrcholu kultury, kdy je i duše nejsilnější a nejtvorivější. Nietzsche rovněž hovoří o původu apollinského a dionýského živlu ze samé přírody a bez přispění lidského umělce.²⁰

Nejviditelnější inspirací a holdem Nietzschemu bylo převzetí pojmu apollinský. Spengler pracuje s pojmem apollinská duše, sám pouze vymezuje znaky k ní patřící a její prasymbol, ale přesné definování tohoto označení nechává na Nietzsche.²¹ Jeho apollinský živel je odvozen od řeckého boha Slunce, ale i věštění a niterného světa obrazivosti Apollóna, vznešeného a pobývajícího vysoko nad zemí. Apollón byl zbožštěným principem individuace.²² Apollinský živel pak souvisel se sny, se snovým světem obrazů, prostě se vším, co člověka odpoutávalo od země, od krutého bdělého života v přírodě, do radostného světa snu a představ.²³ Princip nelze zcela pochopit bez apollinského protějšku, dionýského živlu, v němž je princip individuace zrušen a člověk se ve stavu opojení navrácí k přírodě, stává se součástí prajednoty přírody, kterou se snažil apollinským živlem umlčet, protože je plná krutosti a pudovosti, ale také života.²⁴ Apollinské tedy schovává skutečnost přírodního světa a života pod závoj, pod iluzi, zastírá to, čeho se Řekové děsili.²⁵ Tedy utrpení každého osamoceneného individua v krutém a rozlehlém světě.²⁶ Aby mohli vůbec přežít takový strach, vytvořili a postavili mezi sebe a svět rozlehlé přírody hranici, symbolicky to byla těla olympských bohů.²⁷ Prakticky to byl Apollónův zákon dodržovat míru, dodržovat meze individua.²⁸ Jinak řečeno, Řek se neměl chovat podle své pudové stránky jako zvíře, jako součást přírody, měl se chovat podle zákonů a mravů, dodržovat umírněnost, být zkulturněným člověkem. Z toho Spengler vyšel a určil pro apollinskou duši antické kultury jako prasymbol ohraničené a blízké těleso, prostor byl tedy vnímán značně omezeně a ohraničeně.²⁹ Hranice oddělující Řeka od krutého světa můžeme vidět ve všem, co Řekové vytvářeli a jak žili. Apollinský člověk se měl zajímat jen o to nejbližší, čas omezoval pouze na přítomnost, vše daleké bylo

¹⁹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 171

²⁰ Viz NIETZSCHE, Friedrich, Zrození tragédie z ducha hudby, s. 15

²¹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 154

²² Viz NIETZSCHE, Friedrich, Zrození tragédie z ducha hudby, s. 20

²³ Viz NIETZSCHE, Friedrich, Zrození tragédie z ducha hudby, s. 14

²⁴ Viz NIETZSCHE, Friedrich, Zrození tragédie z ducha hudby, s. 15

²⁵ Viz NIETZSCHE, Friedrich, Zrození tragédie z ducha hudby, s. 17

²⁶ Viz NIETZSCHE, Friedrich, Zrození tragédie z ducha hudby, s. 37

²⁷ Viz NIETZSCHE, Friedrich, Zrození tragédie z ducha hudby, s. 18

²⁸ Viz NIETZSCHE, Friedrich, Zrození tragédie z ducha hudby, s. 20

²⁹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 149

tabuizováno.³⁰ Znaky apollinské duše byly socha nahého lidského těla, mechanická statika, euklidovská bodová matematika, kultury Olympanů, ohraničená poleis.³¹

Nietzsche Spenglera ovlivnil i v kritickém hodnocení racionálního vědeckého pohlížení na svět. Podle obou mají přírodní vědy své limity a nelze jimi zkoumat a už vůbec skutečně nahlížet a chápat všechny záležitosti světa. Nietzsche připisuje obrat k vědeckému pohledu a optimistickou víru ve vědění Sókratovi, v jeho době totiž skončilo období attické tragédie, která spojovala v harmonii apollinský a dionýský živel, vznikala pouze dramatická tvorba oproštěná od živlu dionýského a plně zaměřená na apollinský zkulturuující prvek. To byl počátek vědeckého optimismu uplatňovaného do jeho doby. Nietzsche však věřil ve svržení této tendence, což začalo díly Kanta a Schopenhauera.³² Dovršeno to mělo být německou hudbou, která se podle něj vrací k tradici spojení apollinského a dionýského.³³ Před pouze vědeckým zkoumáním všeho varuje i Spengler, zejména pak při zkoumání dějin, neboť ty jsou dějinami vyšších kultur, které jsou živými bytostmi. Upozorňuje na to, že mezi dějinami a přírodou je velký rozdíl. Dějiny v sobě mají prvek života, jsou tzv. vznikající, jsou aktem prožívání. Příroda je všechno vzniklé, existující v prostoru, souhrn zákonitě nutného. Na oblast prostoru platí zákony kauzality, věci vzniklé se dají rozčleňovat do systému. Nicméně vznikání je sám život a leží mimo oblast příčiny a následku, tedy mimo možnosti zkoumání metodami přírodních věd.³⁴

Spengler chtěl zkoumat dějiny jako vznikání, nikoliv z pohledu přírodních věd a kauzality, píše, že dějiny považuje za to, co Goethe nazval živou přírodou, vnímal tedy svět jako živý organismus. Zkoumání všeho živého doporučoval provádět pomocí pocíťování, nazírání, srovnání a fantazie, výsledky měly být cítěny jako naprostá jistota. V tomto směru, mimo jiné, tady také ovlivnil Spenglera, jenž tyto metody používal. Tak jako Goethe sledoval osud přírody a používal organickou namísto přírodní logiky, tak se i Spengler pokoušel sledovat osud dějin.³⁵ Goetheho nazval velkým historikem přírody.³⁶

Goethe ho také inspiroval k uplatnění morfologické metody při zkoumání dějin. Goethe totiž zkoumal přírodu sledováním vtištěné formy v podobě každého druhu, ten se pak právě podle této přírodou vtištěné formy vyvíjí. Přesně to samé učinil Spengler, jen to

³⁰ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 86

³¹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 154

³² Viz NIETZSCHE, Friedrich, Zrození tragédie z ducha hudby, s. 60 - 61

³³ Viz NIETZSCHE, Friedrich, Zrození tragédie z ducha hudby, s. 67

³⁴ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 94 - 95

³⁵ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 34

³⁶ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 138

aplikoval na kultury, protože jsou podle něj stejně živé, jako rostliny. Snažil se o zkoumání řeči forem jednotlivých kultur.³⁷ Tyto formy, vtiskávané do života a činnosti kultur, bral jako výsledek nejnítěrnější ideje, duše kultury, tedy cíle proč vznikla.

Nejviditelnější otisk Goetheho působení na Spenglera je použití jeho postavy Fausta. Faust se mu stal předobrazem pro duši a člověka západoevropské kultury.³⁸ Goetheův Faust je člověk toužící a usilující po vědění, který tomu obětoval celý život, vystudoval všechny fakulty a stále mu to nestačí, stále se snaží dobrat poznání dalších a dalších pravd. Nakonec si musí přiznat, že jeho síly k vytoženému plnému poznání světa nestačí. Je tímto zjištěním hluboce rozrýván a zoufá si.³⁹ V momentě, kdy si již skoro přizná nemožnost poznání světa, a tedy skoro popře sám sebe, to proč dosud žil, je mu nabídnuto upsat se ďáblu. A Faust to přijímá, protože nemůže jinak, protože je pro něj nemožné uzavřít se do sebe, potřebuje stále směřovat do dálek, k nějakému cíli, k obzoru, z něhož se opět objeví obzor a úkol nový.⁴⁰ Spenglerova faustovská duše a člověk jsou s Faustem totožní. Také usiluje o nekonečný prostor, neustále směřuje své pobývání někam dál, nechce být ničím omezován, touží po svobodě a vědění. Faustovské je i hodnocení své osobnosti, nahlížení sebe z hlediska minulého i budoucího. Znaky faustovské duše jsou hudba, olejomalba, dynamika, matematika nekonečného prostoru a funkcí a Faust.⁴¹ Faustovský člověk ve Spenglerově podání je taktéž usilující po nějakém cíli a život pro něj znamená bojovat a prosazovat se, i když je plný překážek.⁴² Mimochodem Nietzsche také poukázal na to, že se dá Faust ztotožnit s člověkem moderní kultury, který je z ní

³⁷ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 34

³⁸ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 154

³⁹ „*Neboj se, že bych smlouvě nedostál;*

v tom, co jsem ti tu podepsal,

má vůle jest, má síla pravá.

Já příliš vysoko se vzpjal,

však do tvé třídy patřím jen.

Ten mocný duch mnou pohrdal,

svět přírody mi uzamčen.

Myšlení přetrhlo se v kusy,

vědění se mi dávno už hnusí.

Nechť v jícnu planoucích orgií

vášnivé smysly se upijí!

Nechť zázraky všude vítají nás,

leč našim kouzlům se odkryjí!

K požitkům bolestný žár,

k rozmrzelosti zdar

ve stálém střídání se druž!

Je bez oddechu činěn celý muž.“ (GOETHE, Johann Wolfgang, Faust, s. 66)

⁴⁰ Viz GOETHE, Johann Wolfgang, Faust, s. 63 - 64

⁴¹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 154

⁴² Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 266

neuspokojen. Cítí tak silnou touhu po vědění, že se uchýlí k magii, což přesně dělá i člověk moderní se svými vynálezy, vědou, fyzikou a chemií.⁴³

Ačkoliv Spengler nikde nezmiňuje svého současníka Ludwiga Klagese, zdá se, že jejich teorie jsou si v mnohém podobné. V obou případech jde vlastně o filozofie života. Klages představuje teorii biocentrismu, která stojí na dichotomii pojmů Seele, což se dá přeložit jako duše, a Geist, což je duch. Duši lze spíše chápat, než definovat, jako život, kosmos, přírodu, cit a srdce. Ducha pak ztotožňuje s vůlí, činem, Logem a myslí. Duše a duch jsou dvě vzájemně soupeřící psychologické síly v člověku.⁴⁴ Se stejnou dichotomií pracuje i Spengler, používá pojmy pobývání a bdělé bytí. Pobývání se dá ztotožnit se životem, kosmickým směřováním, osudovým plynutím a časem. Bdělé bytí se skládá z vnímání a rozumění, můžeme ho vysvětlit jako mikrokosmos, myšlení a duch.⁴⁵ Člověk má bdělé bytí i pobývání, zvíře má také oboje, ale primitivnější, jen vnímá, nerozumí a rostlina má jen pobývání.⁴⁶ Z těchto protikladů vyplývá, že bdělé bytí a pobývání je něco zcela jiného, a proto pouhým přemýšlením a aplikací rozumu nemůžeme dostatečně zkoumat živé bytosti a jejich plynutí životem, tedy ani kultury a jejich dějiny. Neboť kosmické směřování (pobývání) můžeme pouze cítit, nelze být definováno rozumem.⁴⁷ Klages také tvrdí, že pokud jsou obě síly v harmonii, pak je vše v pořádku, ale s postupem dějin se harmonie vytratila a nyní se lidé zřetelně přiklání na stranu ducha.⁴⁸ Což s sebou nese vědecký pokrok. Ovšem ten nehodnotí nijak pozitivně, považuje ho pouze za touhu po moci, za destruktivní princip, který vytlačuje duši člověka. Pokrok navíc vše mechanizuje a tím ničí různorodost života. 20. stol. chápe jako období úpadku.⁴⁹ Spengler nazval 20. stol. také úpadkovým, jako období velkých bojů a jako dobu, kdy dlouho vládne duch nad pobýváním.⁵⁰ V procesu, kdy převládne duch nad pobýváním, myšlení nad životem, vidí důvod, proč se kultury dostanou z vrcholné fáze do fáze pozdní a následně do civilizační, kdy se stanou její formy prázdné, a spěje k zániku. Tomuto procesu se podrobněji věnuje v kapitole o vývoji kultur. Podobnost jejich smýšlení můžeme pozorovat také na Klagesově myšlence, že tělo a duše jsou v úzkém vztahu a tělo je vlastně výrazem, manifestací duše.⁵¹

⁴³ Viz NIETZSCHE, Friedrich, Zrození tragédie z ducha hudby, s. 60

⁴⁴ Viz KLAGES, Ludwig, The Biocentric World view, s. 49

⁴⁵ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 336 - 338

⁴⁶ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 341

⁴⁷ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 336

⁴⁸ Viz KLAGES, Ludwig, The Biocentric World view, s. 122

⁴⁹ Viz KLAGES, Ludwig, The Biocentric World view, s. 35 - 36

⁵⁰ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 642 - 644

⁵¹ Viz KLAGES, Ludwig, The Biocentric World view, s. 120

Spengler zase věří, že duše kultury se manifestuje skrze její formy a dokonce se manifestuje v každém jejím členovi a jeho životě, myšlení a tvorbě.

4 Základní pojmy

Spengler pracuje se značným množstvím pojmů, mnohé z nich vymezil jen vágně. Velmi často se odkazoval na to, že význam jím užívaných pojmů je třeba cítit, neboť pocházejí z faktu žití života a nelze je tedy chápat pomocí myšlení a kauzality.⁵² Abychom dokázali pochopit jeho koncept vývoje dějin, je utřídění a objasnění některých hlavních pojmů zcela zásadní.

Dějiny jsou fakta prvotního řádu ve vztahu k životu kultur, které se vyskytují s velkými důsledky.⁵³ Neexistují jednotné dějiny, každá kultura má jejich vlastní pojetí a stejně tak každý jednotlivec.⁵⁴

Základním pojmem je pojem kultura. S ní pracuje celá jeho teorie. Kultury jsou podle něj živé bytosti nejvyššího řádu, vyrůstající v povznesené bezúčelnosti.⁵⁵ Jsou to nejvyšší kosmické bytosti rodící se z nějakého velkého duševního otřesu, který dokáže sjednotit k dlouhému, třeba i tisíciletému pobývání všechny obyvatele v určité krajině a s nimi všechny skupiny jimi vytvářené.⁵⁶ Je tedy evidentní, že pojímal kultury jako součást živé přírody, jako organismy. V průběhu dějin existuje velký počet kultur a každá z nich vtiskuje lidstvu svou vlastní formu, Spengler ji ztotožňuje s duší kultury, ale také s výrazem, idejí, cítěním. Na základě této formy je každá kultura jedinečná a jiná. Stejně tak jsou odlišní i lidé jednotlivých kultur, protože jim je vtisknuta duše vlastní kultury a podle ní prožívají a chápou svět.⁵⁷ Členy stejné kultury spojuje společná forma světa, společné cítění světa.⁵⁸ Každá má tedy např. své umění, svou matematiku, své právo, svou filozofii atd. Jasněji vystoupí tato myšlenka v kapitole o jednotlivých kulturách, kde bude rozebráno, co bylo typickou formou těch nejdůležitějších světových kultur. Spengler se nejvíce zabývá tzv. vyššími kulturami, což jsou kultury mající vnitřní jednotu všech výrazových forem, mají zaměření života k určitému cíli, k naplnění určitých možností jejich duše, po čemž nastane zánik.⁵⁹ Teprve tyto kultury skutečně vytvářejí historii, což znamená, že převádějí své ideje, své veskrze duševní, do živé historické podoby.⁶⁰ V

⁵² Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 64

⁵³ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 365

⁵⁴ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 350

⁵⁵ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 31

⁵⁶ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 347

⁵⁷ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 30 - 31

⁵⁸ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 149

⁵⁹ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 356 - 357

⁶⁰ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 366

podstatě se tento pojem dá ztotožnit s kulturami, které měly v dějinách nějaký vliv a význam.

Možná by nás mohly mást pojmy forma, tvar, výraz, duše a idea. Nutno dodat, že Spengler s nimi pracuje poměrně volně a ztotožňuje je. Ideu kultury můžeme chápat jako souhrn jejích vnitřních možností⁶¹, cíl vznikání⁶². Duši též označuje jako to možné⁶³ a jinde zase jako ideu pobývání⁶⁴, to platí ve smyslu duše kultury, ve smyslu lidské duše se dle něj nejedná o pojem, je to praslovo, znak pro něco, čím jsme si vnitřně jisti, ovšem nedá se to popsat a už vůbec definovat. Především každá kultura má svou vlastní představu o tom, co duše je.⁶⁵ Ve stejném smyslu, jako pojmy idea, duše a tvar, používá často pojem forma, ovšem v dané obecné souvislosti míní spíše pratvar. Dle jeho definice je pratvar ideálem formy a má být vyvozen ze zkoumání jednotlivých forem v jednotlivých kulturách.⁶⁶ Formu pak chápe jako typický způsob přetváření světa daný kulturou.⁶⁷ Takovéto mírné odchylky a nejasnosti s definováním jím užívaných pojmů se dají vysvětlit rozsahem díla, případně je nutné počítat i s tím, že se leccos mohlo ztratit v překladu, nicméně k pochopení jeho teorie a vědeckosti práce to nepřispívá. Já se pokusila o vytvoření co nejpřesnějších a nejjasnějších definic z těch jím uváděných.

Z osudového vývoje každé vyšší kultury nutně vzniká civilizace. Je to poslední fáze vývoje kultury, která nastává těsně před jejím zánikem, když byly naplněny veškeré možnosti duše kultury (v podobě národů, jazyků, věrouk, umění, věd, států atd.). Je to tedy konečný, nejzazší, nejumělejší a již nehistorický stav, kdy dojde k přehodnocení hodnot kultury. Civilizace již žádné hodnoty nevytváří, jen vykládá a přehodnocuje předchozí. Postupně je tedy odbouráno vše, co bylo kultuře vlastní, a co je již mrtvé a prázdné.⁶⁸ Můžeme si ji také představit jako mumii někdejší kultury, která dál existuje pouhou setrvačností, než je zničena a nahrazena cizí mladou kulturou.

Dále operuje s pojmy symbol a prasymbol. Symbol definuje jako smyslový znak, mimovolný dojem určitého významu. Je to rys skutečnosti, který pro smyslově bdělé lidi

⁶¹ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 102

⁶² Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 82

⁶³ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 63

⁶⁴ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 108

⁶⁵ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 237 - 239

⁶⁶ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 102

⁶⁷ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 150

⁶⁸ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 39, 103 - 104 a 273

označuje něco, co rozumově nemůže být sděleno.⁶⁹ Jednodušeji řečeno, všichni lidé vnímají nějakým způsobem okolní svět, vše, co je mimo jejich vlastní Já. Propůjčují všemu vnímanému určitý smysl, význam, což je právě symbol. Vnímání a vytváření smyslu se děje ve vztahu (vnímaného) k vlastní duši. Duše člověka, jak bylo výše zmíněno, je ovšem ovlivněna jeho vlastní kulturou. Symbol si můžeme představit jako most mezi Já a vším mimo Já. Vše, co je působí na člověka jako symbol. Lidé si vytváří celé symboliky, vyvíjející se v průběhu života, postupují od obsahu významu všech jednotlivých věcí, až jim vystoupí určité znaky. A protože duše člověka je ovlivněna duší jeho vlastní kultury, pak typické znaky chápání světa jednotlivých lidí vypovídají o symbolech celé kultury. Prasymbol je nejzákladnější ze znaků kultury. Na prasybolech lze jedině pochopit duši kultury.⁷⁰ Spengler vypichuje především prasymbol vnímání prostoru.⁷¹ Přičemž každá kultura má svůj vlastní prasymbol prostoru, vypovídající o její duši, o vtiskované formě do všeho. Právě toto je jeden z nejdůležitějších poznatků, chceme-li přinost, díla a pohovořím o tom v další části práce u jednotlivých kultur. Důležitý poznatek je, že porozumění symboliky kultury člověkem je velmi obtížné i v případě kultury vlastní a ještě obtížnější je to u kultur cizích. Nicméně je to, dle Spenglera, klíč ke zkoumání kultur.⁷²

Pojem národa nevysvětluje jazykově, rasově, ani politicky. Národ chápe jako duševní jednotu určité skupiny lidí v určité krajině. Je to svazek lidí, kteří se cítí být celkem. Pokud vznikne a trvá pociťovaná jednota, pak trvá i národ. Čím hlubší je tato pociťovaná jednota, tím silnější národ je. Národy vznikají na základě určité historické události (např. národ Američanů vznikl až přistěhováním různých lidí z různých koutů světa). Skutečné národy vznikají až v období kultur.⁷³ Také používá pojem nacionální národ, každá kultura se skládá z většího množství národů stejného stylu, souhrn národů jedné kultury nazývá nacionálním národem.⁷⁴

⁶⁹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 141

⁷⁰ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 142

⁷¹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 150

⁷² Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 143

⁷³ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 440 - 441

⁷⁴ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 448

5 Členění a vymezení vyšších kultur

Již bylo zmíněno, co je kultura a co je vyšší kultura. Byl objasněn pojem duše kultury. Také jsem vyložila, co je to prasymbol kultur. Toto vše bude v následující části práce důležité. Jedním z nejzajímavějších přínosů Spenglerova díla bylo rozčlenění dějin různých společností, států, národů a jazykových skupin na několik málo vyšších kultur. Každé z nich přidělil určitou duši, s určitým jménem, které ji charakterizuje. A podle této duše kultury zkoumal, jak se projevily její konkrétní formy, výrazy, každé ve své jedinečnosti. Dalším poznatkem prostupujícím celé dílo je vývoj těchto výrazů kultur, ty se vyvíjí s tím, jak se vyvíjejí i samotné kultury od rané fáze, přes vrcholnou a pozdní, až k mrtvým formám období civilizace, chceme-li metaforicky od jara do zimy kultur, o čemž ještě bude řeč v další části práce.

Hlavní důraz kladl na tři z vyšších kultur, o nichž věděl nejvíce. Jsou to kultury apollinská, faustovská a magická. Zcela největší prostor věnoval prvním dvěma, které chápal jako vzájemné protiklady.⁷⁵ Kromě nich se spíše okrajově zmiňoval o kultuře egyptské, čínské, indické, mexické a ruské. Na ně nedával takový důraz, nevymezil u všech jejich prasymbole a neuvedl u všech, jakým způsobem jejich prasymbol působí na jednotlivé výrazové formy. Nicméně uvedu alespoň prasymbol duše egyptské, což je cesta, ale zároveň i osud, a prasymbol duše čínské, což je princip tao.⁷⁶ Těm hlavním vysokým kulturám, apollinské, faustovské a magické se budu věnovat v následující části textu. Samozřejmě nebudu uvádět veškeré Spenglerem analyzované formy kultur, nýbrž jen ty nejdůležitější, kde je myšlenka prasymbolu nejlépe viditelná.

Zcela zásadním pro pochopení duše jednotlivých kultur je jejich vnímání a cítění prostoru. Prostor je jedním z prasymbolů všech kultur. Každá vnímá způsob rozlehlosti jinak a to se poté odráží v každé její další formě, tedy ve způsobu přetváření světa. Duše kultur se probouzí teprve se zrozením kultury. Tehdy dochází k prvnímu pochopení hloubky, prostorovosti. Prasymbolem rozlehlosti je u apollinské kultury blízké a ohraničené těleso, u faustovské duše nekonečný prostor a u magické duše jeskyně.⁷⁷

⁷⁵ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 240

⁷⁶ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 159 - 160

⁷⁷ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 149

5.1 Apollinská duše

Apollinská duše je duší kultury antické. Rozdíl v těchto pojmech je ten, že apollinská duše je idea kultury apollinské a antika je provedení těchto idejí ve skutečnosti, stejně to platí i u ostatních duší versus kultur.⁷⁸ V jejím definování se Spengler zcela spolehl na Nietzscheho apollinské umění, odkud tento pojem převzal. Její prasymbol je blízké těleso.⁷⁹ Odtud Spengler vyšel a vysvětlil svůj pohled na antickou společnost a dobu. Uvedu jen v krátkosti přibližné časové vymezení této kultury, aby si čtenář mohl udělat sám úsudek o platnosti jeho teorie. Tato kultura vznikla v době kolem roku 1100, vyvinula se z předkultury mykénské a rozvíjela se až do období Alexandra Velikého, v jehož době nastal zlom a kultura se přeměnila na civilizaci.⁸⁰ V období civilizace, jak víme, duše v podstatě umírá a nic nového již nevytváří, pouze mění to staré. Navíc pozdní období apollinské duše již probíhalo pod vlivem a kontakty nově se rodící duše magické.

Apollinská kultura se zabývala jen tím nejbližším, co bylo vidět, co mohli lidé tak říkajíc přehlédnout z akropole svého polis. Stejně vnímala i čas, ten byl omezen čistě na přítomnost, nezabývali se minulostí, co bylo mimo přítomné, byl mýtus, a nezabývali se ani budoucností, antická kultura byla tedy kulturou ahistorickou. Zabývala se současnou podobou světa, tím, co bylo vzniklé a existující. Zároveň tabuizovala to příliš daleké, příliš rozlehlý prostor.⁸¹ Zde můžeme vidět, že apollinská a faustovská duše jsou naprostými protiklady.⁸² Antický stát byl omezen na jedno malé polis, to byla skutečná vlast Řeka, ale i Řimana (jeho polis byl pouze Řím, ostatní města byla provinční), všichni ostatní byli cizinci.⁸³ Antický vesmír, kosmos, bylo dobře uspořádané množství blízkých a okem přehlédnutelných těles.⁸⁴ Duši chápali jako skupinu krásných částí uspořádaných v kosmos a podobně chápali i přírodu, jako sumu blízkých uchopitelných těles, zatímco prostor jako vůči věcem nejsoucí.⁸⁵

Asi nejlépe můžeme pozorovat rozdíl v prasymbolech jednotlivých kultur na umění, je to totiž to nejviditelnější a nejzachovalejší, co z kultur přetrvává i po jejich zániku, ačkoliv je třeba počítat s faktem, že umění bývá časem, ale i novými kulturami

⁷⁸ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 102

⁷⁹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 149

⁸⁰ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 60 - 61

⁸¹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 86 a 96

⁸² Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 152

⁸³ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 378

⁸⁴ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 151

⁸⁵ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 240

ničeno, nikdy tedy nezůstává v úplnosti zachováno. Zároveň na sebe svým uměním kultury také působí, nicméně vždy, když dojde k přenesení typické formy jedné kultury do druhé, tato nová si ji zcela podle své duše vždy přetvoří. Vezměme si jako příklad použití sloupu, apollinská duše používala sloup a na něm ležící architráv, arabská duše to přetvořila na sloup a kulatý oblouk (v tom působila i na románský styl) a faustovská duše to přetvořila na sloup a lomený oblouk.⁸⁶

Apollinskému umění bylo nejvladnějším druhem tvorby zejména sochařství vyvinuvší se z fresky přes reliéf (důkazem je polychromování soch). V sochařství byla užita nejčistší forma apollinské duše. Ideálem zobrazení bylo dokonalé lidské tělo, ve vrcholné době nejvýše idealizované, nešlo o zobrazení konkrétního člověka s jeho rysy, ale o zidealizovanou představu dokonalého člověka.⁸⁷ Tělo bylo často zobrazeno ve formě aktu (u žen až po určitém vývoji), jeho povrch byl dokonale zpracován, neboť ohraničení člověka bylo i jeho podstatou. Zajímavé je, že nezobrazovali děti, Spengler se domnívá, že to bylo z důvodu jejich symbolu jakožto budoucnosti.⁸⁸ Co se týká malby, musím připomenout, že prostor pro apollinského člověka vůbec neexistoval, respektive nebyl jsoucí, což se v malbě projevilo popíráním pozadí. Zobrazovány byly prakticky pouze postavy v popředí díla, ty byly ohraničené silnou konturou, byla jim vymezena tělesnost. Podle Spenglera nepoužívali v antice modrou a zelenou barvu, barvy symbolizující dálku, modrá jako nebe a moře, zelená jako daleká příroda, obě dvě jsou pro něj barvy faustovské. Naopak používali barvy apollinské, červenou a žlutou.⁸⁹ V architektuře pochopíme působení prasymbolu tělesa nejlépe na náboženských stavbách, ty se také nejčastěji zachovaly u všech kultur, takže se dají navzájem porovnávat. Antické chrámy nebyly stavěny do obrovské výšky, jako chrámy gotické, naopak měly přesně tu správnou a dokonalou výšku, především byl sloupovým ohraničen důležitý střed stavby, vnitřní prostor středu byl bez oken, skrytý a ohraničený zdí. Všechny úhly a linie stavby sice působí na první pohled jako přímé, ale ve skutečnosti se soustředí kolem středu.⁹⁰

Další oblastí, kde můžeme pozorovat uplatnění typických prasymbolů každé jednotlivé kultury je náboženství. Každá kultura má po celou dobu své existence určité sobě vlastní náboženství, dokonce i civilizační fáze je má, ovšem scestná, jako stoicismus,

⁸⁶ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 177 - 178

⁸⁷ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 184 - 185

⁸⁸ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 209 - 213

⁸⁹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 200 - 202

⁹⁰ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 151

socialismus a buddhismus.⁹¹ Antické náboženství bylo polyteistické, mělo značné množství bohů, kteří neustále synkretismem přibývali, protože i těl může být mnoho. Bohové byli chápáni jako vyšší možnosti bytí vedle nižšího člověka. Byli nejvyšším dokonalým tělem ze stejné látky, jako lidé.⁹² Představa rozlehlých, všemocných, beztělných bohů, jak je známe z jiných kultur, jim byla zcela cizí. Naopak měli své pevné sídlo, většina na Olympu a dokonce bylo i pevně přiřazeno místo, kde se uctívali. Existovaly různé městské a místní kulty, některé byly dokonce všeřecké, jejich uctívání mělo vždy určeno pevné místo, stejně jako socha má určené místo stání. Uctívali nejen své bohy, ale i bohy cizí, a dokonce i bohy svých nepřátel, jedinou podmínkou případné úcty byla možnost si je představit jako tělesné bytosti. Jejich duše se pak také zračí v tom, že vše, co působilo příliš bez hranic, příliš rozlehle, také ztotožnili s určitým tělesným bohem, jako např. řeky.⁹³ Jako bezbožné chování bylo považováno zesměšňování kultů, respektive jejich obřadů. Z čehož plyne, že lidem antické kultury více záleželo na přítomném tělesném uctění boha, než na učení o bozích.⁹⁴

Taktéž věda podléhá duši kultury. Apollinská věda se orientovala na viditelné bytí, fyziku blízkého a statiku těl. Přírodu si představovala jako látku a formu.⁹⁵ Výzkum se prováděl klidným pozorováním toho, co je. Nevykonával tedy metodu experimentu, jako dnes my, experiment by byl příliš násilným vyrušením daného existujícího. Z pozorování vzešla suma dojmů, které byly uspořádány do systému.⁹⁶ V matematice se věnovala euklidovské geometrii.⁹⁷ Prasymbol můžeme ilustrovat také na pojetí čísla, v antice se používala výhradně jen celá a kladná čísla, čísla která mohla ohraničit prostor.⁹⁸

5.2 Faustovská duše

Faustovská duše je duší kultury západoevropské, ale též euro-americké. Pojem tentokrát pochází od Goetheho. Její prasymbol je nekonečný prostor.⁹⁹ Vyvinula se z

⁹¹ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 317

⁹² Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 308

⁹³ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 312 - 313

⁹⁴ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 471

⁹⁵ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 296

⁹⁶ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 305

⁹⁷ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 297

⁹⁸ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 86

⁹⁹ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 149

prakultury doby vlády Merovejců a Karlovců kolem roku 1000 a rozvíjela se až do období napoleonského, tedy kolem roku 1800.¹⁰⁰

Pro faustovskou duši je nejdůležitější nekonečný prostor, směřuje svůj pohled vždy k nejbzdálenějšímu obzoru, a to nejen v přírodě, ale i v dějinách a v životě vůbec.¹⁰¹ Co to znamená? Faustovský člověk hledá nekonečný prostor jako ideál všude a usiluje o něj ve všem. Prostor se pro něj neomezuje jen na planetu Zemi, na náš svět, ale hledí s touhou sobě vlastní i do dálek vesmíru, který považuje opět za nekonečný.¹⁰² Faustovský člověk je založen silně historicky, sleduje vše existující a dané s ohledem na minulost i budoucnost.¹⁰³ Z uvedených příkladů kultur je faustovská kultura nejsilněji historická, její členové usilovně studují a sepisují dějiny, rozkládají je na různé části. V dějinách si chce stanovovat cíl, kam se jeho společnost bude ubírat.¹⁰⁴ Jeho největší touhou je pak usilování o nesmrtelnost. Logicky je to samozřejmě nesmyslná touha, přesto je v západní kultuře neustále obsažená, dříve jako touha po vstoupení do věčného království nebeského, v civilizační fázi z této touhy přetrvávalo nepřipouštění si myšlenky smrtelnosti vlastní kultury, představa trvalého pokroku, ale i fakt bezmezného víry v trvalost a obecnou platnost vlastních hodnot (např. demokracie navždy a všude). Faustovský člověk také neustále hodnotí svůj život ve vztahu k minulosti i budoucnosti, proto tolik lidí píše deníky a memoáry.¹⁰⁵ Faustovský člověk smýšlí a žije velmi dynamicky a dynamicky cítí i dějiny, vše je pro něj pohybem k nějakému cíli, pořád někam směřuje, někam dál, nejen do širých dálek světa, vždyť to byl on, kdo začal kolonizovat svět, ale žene se i do širých dálek poznání, stále chce objevovat. Žít pro něj znamená bojovat, překonávat se a prosazovat se.¹⁰⁶ Ve faustovské duši cítí člověk protiklad vůle a myšlení (chceme-li rozumu), což je protiklad směru a rozlehlosti, obojí tedy souvisí s nekonečným prostorem. Pocit směru se bytostně představuje jako vůle, pocit prostoru jako rozum. Vůle váže budoucnost na přítomnost, myšlení zase na to zde.¹⁰⁷ Toto pojetí vůle je opět z vrcholného období, baroka.¹⁰⁸

¹⁰⁰ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 60 - 61

¹⁰¹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 149

¹⁰² Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 150

¹⁰³ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 96

¹⁰⁴ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 351

¹⁰⁵ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 154

¹⁰⁶ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 266 a 282

¹⁰⁷ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 243

¹⁰⁸ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 246

Umělecké styly vlastní faustovské duši jsou instrumentální hudba a olejomalba. Instrumentální hudbou rozumí hudbu rozvíjenou v době baroka, což byla ze Spenglerova pohledu doba vrcholu západní společnosti. V hudbě dosáhla duše faustovského člověka vrcholu své formy, neboť nekonečný prostor v ní došel dokonalého výrazu. Zejména smyčcová hudba je dle něj nejhlubší.¹⁰⁹ Hudba totiž nemá hranice, je jediným uměním, které nesouvisí s viditelným světem, jediným, které nás může přivést do světa za viditelným, do transcendence. Má směřování a plynutí podobně jako osud.¹¹⁰ Olejomalba se začala též rozvíjet až s příchodem vrcholného období západní kultury. Technika olejomalby v podstatě dobývá prostor pomocí světla a stínu, respektive daří se jí docílit zdání nekonečna. Pozadí, v předchozí době téměř nevyjádřené, se stalo rozhodujícím, byl zobrazen horizont jako symbol bezmezného prostoru.¹¹¹ Velký důraz se kladl na perspektivu do dálky. Spengler vidí i v tazích štětce neklid a dynamičnost.¹¹² Co se týká zobrazení lidí, tak je kladen důraz na portrét, zobrazení skutečné osoby a ne jen její ideální podoby.¹¹³ Dle Spenglera se dokonce malíři snažili zobrazit duši daného člověka. Jsou zobrazovány děti a madony, což jsou symboly pro mateřství, plynutí času a budoucnost.¹¹⁴

V architektuře se faustovské cítění dá nejlépe pozorovat na gotickém dómu. Gotické dómy jsou vysoké, do téměř nekonečných výšek směřující stavby. Jsou celé z kamene, snad aby se staly nesmrtelnými. Prostor uvnitř opatřený nekonečně vysokou klenbou, aby se člověk cítil co nejsvobodněji, obrovská okna, která se snaží téměř vyrušit existenci zdí, to vše má symbolizovat nekonečnost.¹¹⁵ Typickým bylo použití sloupoví s lomeným obloukem, které bylo přetvořeno z arabského kulatého oblouku.¹¹⁶

V oblasti náboženské pociťuje faustovská duše Boha jako nejvyšší sílu a nekonečnou bytost.¹¹⁷ Nekonečnost můžeme spatřovat i v mýtech rané faustovské kultury, které v pohádkách přetrvávají dodnes, mnohé postavy nemají skutečnou tělesnost, různě se odnikud zjevují a zase mizí, nebo jsou zaklety do různých forem a touží po zisku svobody, např. víly, nymfy, vodní žínky, často se objevuje motiv skrytého pokladu, který chce být

¹⁰⁹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 188 - 190

¹¹⁰ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 399

¹¹¹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 195

¹¹² Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 202 - 203

¹¹³ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 209

¹¹⁴ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 212 - 213

¹¹⁵ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 166

¹¹⁶ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 177

¹¹⁷ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 309

objeven, což je symbol pro nekonečné usilování o poznání a objevování.¹¹⁸ Skutečným náboženstvím, které se v západní společnosti prosadilo, bylo křesťanství, spíše bychom měli použít označení germánsko-katolické křesťanství, protože do této formy faustovská duše přetvořila křesťanství pozdní antiky. Bůh je chápán jako otec a příčina posvátné kauzality. Výrazně typickým, a od východního křesťanství odlišným rysem, byl kult Panny Marie. Je to vlastně úcta před rozením, před mateřstvím a tedy symbol pro budoucnost.¹¹⁹ V křesťanství faustovského člověka se také vyvinul důraz na svobodnou vůli, je ponecháno na našem konání, jestli propadneme zlu, ďáblu, nebo se budeme snažit o spásu. Tento fakt znamená i obrovský zdroj pocitu viny. Člověk přímo bažil po svátosti pokání, aby byl udělenou milostí alespoň na čas zbaven této tíhy svobodné vůle. Kýžená útěcha ležela vždy prostorově i časově v nekonečnu.¹²⁰ Svátost pokání byla stvořena v prostředí faustovské duše, lze v ní spatřit ideu osobní odpovědnosti, čímž se liší od náboženství magických, kde je člověk odevzdaný.¹²¹ Výrazným prvkem faustovského náboženství se stala reformace, kterou chápe jako puritanismus, snahu přivést náboženství k původní čistotě učení, navrátit ji ze světa politiky do sféry duchovní. K této fázi dochází v určitém stádiu vývoje u všech kultur. Někdy vede k zrození nových náboženství jako zde a u islámu.¹²² Reformace urychlila vývoj směrem k prosazení racionalismu a nástupu osvícenství. Racionalismus je také vírou, vírou ve výsledky kritického rozumění, vzniklo tedy náboženství rozumu, kde se stal knězem vzdělanec a kde neexistuje metafyzika, jen mechanika.¹²³ Co se týká náboženské tolerance, tak bezbožné a odsuzované chování se samozřejmě v průběhu vývoje měnilo, lidé byli v západní společnosti pronásledováni za kacířství prakticky až do civilizační fáze, v obecné rovině můžeme říct, že důvodem bylo napadání učení, dogmatu. Nebylo až tak důležité, jestli člověk chodil do kostela a účastnil se bohoslužeb, ale rozhodně nesměl zpochybnit náboženské učení.¹²⁴

Faustovská věda se zabývá fyzikou dálek, dynamikou neomezeného prostoru. Přírodu si vykládá jako sílu a hmotnost, ale i kapacitu a intenzitu. Pracuje s metodou experimentu a hypotéz.¹²⁵ Zjišťuje vztahy, které jsou laickému oku zcela nepozorovatelné a nepochopitelné. Používá kauzalitu, jak ji chápeme dnes, ostatní kultury mají jiné pojetí

¹¹⁸ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 313

¹¹⁹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 529

¹²⁰ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 532

¹²¹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 533

¹²² Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 534

¹²³ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 541 - 542

¹²⁴ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 317 - 318

¹²⁵ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 296 - 298

kauzality. Vědci k dorozumění používají v podstatě tajnou řeč přírodních věd.¹²⁶ V matematice se věnuje nekonečnu, což znamená skupinami funkcí, operací, rovnic. Nejde jí ani tak o výsledek jako o průběh.¹²⁷

5.3 Magická duše

Magická duše je duší kultury arabské, nicméně Spenglerovo vymezení arabské kultury je mnohem širší, než jak je chápe obvyklý historik. Její prasymbol je uzavřená jeskyně.¹²⁸ Prakulturou, z níž se vyvinula, byly aramejské národy v oblasti Babylónie. Probudila se v době Augusta. Její zvláštností bylo, že se rozvíjela na troskách několika říší, tedy zprvu pod jejich značným vlivem. Těmito říšemi byly Perská říše (respektive Seleukovská říše), Římská říše a helénistické říše v době pozdní antiky a pozdní Indoíránská.¹²⁹ Vývoj vlastní kultury zahrnoval Sassánovskou říši, oblast Palestiny (hlavně židovský národ a z něj vzniklí křesťané), Byzantskou říši a arabskou říši.¹³⁰ V civilizaci se proměnila kolem roku 800.¹³¹ Pochopení magické duše z pohledu člověka západoevropského je o něco složitější, sám Spengler tvrdí, že některé duchovní pojmy prostě nepochopíme, neboť jejich význam je nepřenosný.¹³² Apollinskou duši chápeme více jen z toho důvodu, že je plně v protikladu.

Magická duše chápala svět na základě dualismu dobra a zla, jejichž vztah je neustálý boj Boha a Satana, světla a temnoty, světlo prosvítá jeskyni a brání se proti temnotě, v neposlední řadě dualismus nebe a země. Dokonce i smrt je brána za zlou sílu, která není pouhým vyústěním života, ale existuje vedle člověka a snaží se jej polapit do svých osidel, stejně jako Satan. Nejdůležitějšími pojmy magického člověka jsou duch a duše, opět protiklady. Duše patří pozemskému, nízkému tělu, snaží se však vši silou dostat vzhůru k Bohu. Zatímco duch je někde na pomezí Boha a pozemského světa, je světlem, uvolňuje se do něj něco z Boha, snaží se duši člověka povznést a přiblížit Bohu, spasit jej. Duší je tolik, co lidí, ale duch je jen jeden, přičemž všechny duše jsou jeho součástí a v něm mohou pocítit Boha. Tyto tajemné síly, mocnosti dalo by se říci, pronikají celý svět, jedna se člověka snaží chránit, druhá jej chce polapit.¹³³ Ve světě cítí tři substance,

¹²⁶ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 304

¹²⁷ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 88

¹²⁸ 149

¹²⁹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 461

¹³⁰ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 467

¹³¹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 60 - 61

¹³² Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 490

¹³³ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 491

nedosažitelného Boha, ducha a duši.¹³⁴ U magické kultury je chápání světa velmi blízké s jejich pojetím náboženství, neboť jsou veskrze duchovní kulturou.

Magický člověk chápal čas a dějiny jako zápas mezi dobrem a zlem, Bohem a ďáblem, dobrem a zlem, což se dá ztotožnit i s protikladem tvoření a zániku. Jeho vytyčenými nejvyšším cílem směřování bylo zjevení Spasitele.¹³⁵ Zatímco faustovský člověk neustále někam spěchá a směřuje, tak magický věří, že vše má svůj pravý čas, pravý okamžik, kdy k něčemu dojde, také věří, že vše má vymezený osudový čas, který je ohraničen počátkem a koncem. Mezi nimi existují různé éry a zároveň pobývání jednotlivých lidí v nich. Tento čas je osudově vymezen hvězdami, což vysvětluje jejich zájem o astrologii.¹³⁶ Měli silnější cit pro historii, než člověk apollinský, tato kultura se snažila vytvořit díla (např. Bible) o vývoji od mytických počátků po jejich současnost a s předpovědí pro budoucnost, veškerým svým pojetím času a dějin jsou totiž kulturou apokalyptickou, očekávají konec světa v různých podobách, ovšem se spasením pro pravověrné.¹³⁷

Duše u arabské kultury je pojetím dualistická, v duši jsou dvě substance, duch a duše, které mezi sebou mají magický vztah, nejsou vůči sobě statické ani dynamické. Mezi substancemi je hodnotový rozdíl, a sice duše je to nízké, spojené s životem, tělem a přírodou, zatímco duch je vyšší síla, která nízkou lidskou duši spojuje s Bohem.¹³⁸ Zajímavé je, že tato duše neměla nikdy žádnou vlast, místo toho žili (a dodnes jako zbytky zanikající civilizace žijí) v náboženských skupinách. Jako hranice mezi vlastní a cizinou chápali členství v jiném společenství víry.¹³⁹

Protože magická duše chápala vše, co se ve světě děje, jako výraz tajemných mocností, jakých si duchovních substancí pronikajících svět jeskyně, v malbě tedy zaplnili pozadí stejně mystickou zlatou barvou, neboť to je barva téměř magická a tajuplná, nevyskytuje se v barevném spektru v přírodě.¹⁴⁰

Její chrámová architektura působí jako jeskyně, tedy prasymbol. Jedná se o kopulovité stavby, ze všech stran uzavřené a tmavé. Zde bych raději uvedla příklady,

¹³⁴ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 493

¹³⁵ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 282

¹³⁶ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 494 - 495

¹³⁷ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 351

¹³⁸ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 241

¹³⁹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 378

¹⁴⁰ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 201

protože obvykle historikové nepřizávají pod arabskou kulturu všechny Spenglerem uváděné národy a společenství. Kopulovitý dóm je San Vitale v Ravenně jako produkt pozdní antiky, Hagia Sofia v Konstantinopoli a Skalní dóm v Jeruzalémě.¹⁴¹ Typickým rysem bylo sloupoví s kulatým obloukem, které vytvořili vlastním přetvořením antického sloupu s architrávem.¹⁴²

K arabské kultuře přiřadil Spengler množství národů, každý z těchto národů měl vlastně jiného Boha, ale se stejnou podstatou. Náboženství člověka magické duše spočívalo na víře v jediného pravého a dobrého Boha bez tělesné podstaty, ostatní bohové, v něž se věřilo původně na územích, kde vyrostla magická kultura, byli najednou falešní. Bůh se nemusel uctívat na konkrétním místě, byl všude, kde byli věřící. Unikátní na tomto náboženství bylo pojetí církve, ta se chápala jako společenství pravověrných.¹⁴³ Zcela stejně byl ovšem pojímán i národ, u arabské kultury tyto pojmy splývají, kdo věřil v jednoho konkrétního Boha, byl i členem národa, a proto jedinou možností, jak mohli rozšířit hranice národa, bylo obrácením na víru.¹⁴⁴ V náboženství se zračila myšlenka věčného boje dobra se zlem, přičemž v jejich současnosti vládlo zlo, ale očekával se poslední soud a nastolení království Božího, kde zavládne dobro. Jejich zbožnost spočívala na naprosté odevzdanosti. Člověk neznal duchovní Já, existovalo pro něj jen duchovní My v duchovi.¹⁴⁵ Mezi náboženství arabské kultury Spengler zařadil perský kult boha Mithry, syrský kult Baala, židovský kult Jahveho, nejranější křesťanství s Ježíšem a jako poslední vzniklé náboženství, které vlastně bylo puritanismem, islám a jeho arabský národ. Tyto kultury, kromě pozdějšího islámu, vznikly v rané době arabské kultury a rozšířily se také na západ do Římské říše, kde v té době již nastala fáze civilizace, proto tam ochotně synkreticky nové kultury přijali (např. Panna Marie byla ztotožněna a uctívána jako Déméter, Kybelé a Isis). V novém prostředí získaly východní kultury trochu jinou podobu, což se stává vždy při přejímání cizích forem. Co je ovšem zajímavé, je fakt, že tyto pozměněné kultury opět zpětně působily ve svých původních domovinách.¹⁴⁶ Spengler pro to používá pojem pseudomorfóza.¹⁴⁷ Vítězným se stalo křesťanství v pozdně antickém stylu, to se prosadilo

¹⁴¹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 167

¹⁴² Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 192

¹⁴³ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 470

¹⁴⁴ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 475

¹⁴⁵ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 496

¹⁴⁶ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 470

¹⁴⁷ Historická pseudomorfóza znamená přebírání kulturních forem mladé kultury od starší. Mladá kultura tedy nerozvíjí své vlastní formy, protože je v podstatě utlačena formami starší kultury. I zde dochází při přebírání cizích forem k jejich změně. Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 461

v obou částech Římského impéria, ve východní části zůstalo v této podobě, v západní části se proměnilo podle cítění faustovské duše. Náboženství magické duše nebyla tolerantní, jednotlivá náboženská společenství se pronásledovala a snažila se vzájemně potírat. Obrana a šíření víry v pravého Boha je totiž pevnou součástí jejich učení.¹⁴⁸

Věda magické duše byla zaměřena na fyziku chemie, zabývala se hlavně alchymii. Přírodu vnímala jako plnou magických substancí, jejich atributů a tajuplné kauzality. Věda byla chápána jako tajné vědění. V matematice byl kladen důraz na algebru.¹⁴⁹ Zároveň je třeba říci, že lidé magické duše nevěřili na myslící a vědoucí Já, k poznání nedocházeli pomocí vlastních úsudků, ale skrze ducha je měli od Boha.¹⁵⁰ Podstatou jejich kauzality byl Bůh, on byl příčinou všeho.¹⁵¹

¹⁴⁸ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 471

¹⁴⁹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 296 - 297

¹⁵⁰ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 492

¹⁵¹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 496

6 Etapy vývoje kultur

Jak již bylo řečeno, kultury jsou živoucí bytosti, organismy. Proto podléhají stejným zákonům plynutí času a pomíjivosti jako každá rostlina i živočich. Kulturu si můžeme skutečně představit jako rostlinu, již byl vyměřen určitý čas života, v rámci něhož se vyvíjí od zárodku, k mladé rostlině, přes vrcholnou fázi svého rozkvětu, kdy plodí a v plné síle ukazuje, čeho je schopna, k čemu byla přírodou předurčena. Nakonec nutně začne usychat a stává se neplodnou, neboť došla naplnění ideje vlastního pobývání, dokončila to, pro co byla zrozena, tedy životní cyklus.¹⁵² Každá kultura je dokonce stejně jako rostlina silně spjatá s krajinou, kde vyrůstá.¹⁵³

Spengler se tedy domníval, že každá kultura prochází naprosto stejnými fázemi vývoje jako rostliny a živočichové. Postavil se tak proti názoru o jednotě dějin, o jediných dějinách celého lidstva, které stoupají k pokroku. Tehdy a stále i dnes typické členění historie na pravěk, starověk, středověk, novověk a moderní dějiny neuznal a přišel s touto teorií.¹⁵⁴ Jeho teorie nepočítá s nekonečným pokrokem dějin celého lidstva, ale s nutným koncem života každé jednotlivé kultury.¹⁵⁵ Díky své teorii se mohl pokusit navzájem srovnat jednotlivé kultury a jejich stejné fáze vývoje. Ba dokonce tvrdil, že se jeho metoda dá použít na rekonstrukci zapomenutých fází vývoje u zaniklých kultur a ke konstrukci předpovědi pro západoevropskou společnost.¹⁵⁶ Tu zařadil již do tzv. civilizační fáze, což znamená její blížící se konec.¹⁵⁷

V následující části práce vysvětlím Spenglerovo pojetí vývoje kultur, vytyčím obecné znaky každé z fází a pouze pro názornost uvedu u některých i konkrétní příklady uvedené Spenglerem. Nicméně nebudu hodnotit jejich správnost, neboť to by přesáhlo záměr i rozsah této práce. Aby si čtenář této práce mohl udělat vlastní názor na Spenglerovu filozofii dějin, je třeba říci, že se dopouštěl výrazného zjednodušování historických událostí, což se stane každému badateli, který se snaží v dějinách nalézt nějaký systém, nebo schéma, popř. smysl.

Než přistoupím k vysvětlení jednotlivých fází vývoje, bude dobré říci ještě několik obecností. Vývoj každé kultury se podle Spenglera odehrává ve třech hlavních fázích,

¹⁵² Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 103

¹⁵³ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 392

¹⁵⁴ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 27

¹⁵⁵ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 45

¹⁵⁶ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 358

¹⁵⁷ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 45

prakultura, kultura a civilizace. Pouze kulturní fáze je fází dějinnou a kulturní člověk je člověk historický, zatímco prakultura a civilizace nejsou dějinné. To znamená, že pouze kultura má duši, má ideu pobývání, převádí své ideje do živé historické podoby. V období kultury mají jednotlivé události hlubší význam. V prakuře se duše ještě nezformovala, v civilizaci vyhasla, odumřela, proto nemají události hlubší význam.¹⁵⁸ Všechny zde popsané vývojové fáze jsou podle Spenglerovy filozofie dějin univerzálně platné pro všechny vyšší kultury existující v minulosti, současnosti a měly by platit i pro případné v budoucnu vzniklé.

6.1 Období prakultury

V tomto období budoucí kultury ještě není plně zformována její duše, nemá tedy ideu pobývání, k níž by směřovala. Jedná se o praduševní stav.¹⁵⁹ Ve všech oblastech života těchto lidí se silně prosazuje pudové chování. Tito lidé začínají formovat určité mýty a ornamenty¹⁶⁰, ovšem nemůžeme to považovat za skutečný styl, ten totiž vychází až ze zformované duše kultury. Formy jsou chaotické a většinou odkazují k pudům. Navíc jednotlivé formy ve společnosti nemají nic společného, žádnou ideu, např. ornamentika společnosti a její organizace jsou zcela jiné a chaotické. Vznikají jazykové skupiny.¹⁶¹

Obyvatelstvo této doby se hodně přemísťovalo, nebylo ukotveno pevně v nějaké krajině. Protože ještě společenství lidí nemělo jednotnou duši, neexistovaly národy, můžeme hovořit pouze o pranároděch. Také neexistovaly státy. Lidé se organizovali spíše do kmenů. Kmeny byly vůči sobě bojovné a bojovaly o prostor, což vyplývá z pudového chování typického pro tuto dobu. Neexistovala ani města.¹⁶²

Prakulturou pro antickou kulturu (apollinskou duši) byli Mykéňané v předhomérském období (1600 – 1100 př. n. l.). Pro západoevropskou kulturu (faustovskou duši) doba Francké říše (500 – 900). Pro arabskou kulturu (magickou duši) aramejské národy helénské doby na Předním východě (500 – 0 př. n. l.). Pro egyptskou kulturu to byla doba Thinitů (2830 – 2600 př. n. l.).¹⁶³

¹⁵⁸ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 366

¹⁵⁹ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 103

¹⁶⁰ „Ornamentem, symbolem lze označit jen ideu osudu vůbec, třeba antickou dórským sloupem.“ (SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 162)

¹⁶¹ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 356 – 357

¹⁶² Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 442

¹⁶³ Viz SPENGLER, Oswald, *Zánik Západu*, s. 58 - 61

Tato fáze pro nás nemá výpovědní hodnotu, protože je nehistorická, lidé tehdy nevytvářeli dle Spenglera dějiny, protože neuskutečňovali ideu pobývání, pouze žili. Jejich události byly bezvýznamné, protože byly bez nutnosti a jen epizodické. Přesto měla tato fáze vzestupnou tendenci.¹⁶⁴

6.2 Období kultury

Kultura vzniká, jakmile se zformuje, či spíše zrodí její duše z praduševního stavu. Každá vzniká v určité krajině, což ji ovlivní, a zůstává na ní existenčně vázaná. Od svého zrození v živosti pobývá, naprosto stejně jako každá rostlina a živočich, a prožívá niterný a vášnivý boj o naplnění své ideje pobývání s vnějšími chaotickými mocnostmi.¹⁶⁵ Kultura již má vnitřní jednotu všech výrazových forem a zaměřuje svůj život na jeden cíl, na naplnění možného daného její duší.¹⁶⁶ Po jejím vzniku se zcela změnil smysl celého lidského pobývání, člověk je nyní pevně zakotven k určité krajině, k určitému nacionálnímu národu i národu, k určitým mravům, k náboženství, k umění, ke státu atd. Ve všem existuje jednotná tendence.¹⁶⁷

Vše to, co bylo řečeno o duši apollinské, faustovské a magické se odehrávalo právě v období kultury. Období kultury můžeme ještě dále členit na kulturu ranou, vrcholnou a pozdní.

6.2.1 Raná kultura

Lidé přestali kočovat, usadili se na určité půdě, v určité krajině a začali obdělávat půdu. Příroda přestala být nepřátelská a stala se uctívanou (jako matka Země). Z lovce se stal rolník a pastevec. Rolník vždy se svou půdou takřka sroste, je na ní závislý, stává se pevně zakořeněným, stává se sám rostlinou v symbolickém smyslu. V rané době nežili lidé jen jako rolníci, zřejmě postupným sdružováním vesnických dvorů do jednoho celku, zprvu pouhého tržiště, vzniklo nakonec město. Vznik měst byl velmi důležitou dějinnou událostí, existence měst je jedním ze základních znaků kultury. Z čehož vyplývá jedna ze Spenglerových definic dějin, a sice světové dějiny jsou dějinami městských lidí. I město je srostlé s krajinou, na které stojí, a je též živou bytostí podobnou rostlině, má duši. Jeho podoba je dána duší vlastní kultury.¹⁶⁸ Raná města byla malá, ztrácela se v krajině, byla

¹⁶⁴ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 448

¹⁶⁵ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 103

¹⁶⁶ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 356

¹⁶⁷ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 355 – 356

¹⁶⁸ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 392 – 393

velmi spjata s přírodou, žádné nehrálo roli hlavního města.¹⁶⁹ Ve městech vznikla jedna nebo více kultovních staveb, gotických dómů, jež byly sami o sobě ornamentikou, dále mohl být ve městě hrad, domy prostých obyvatel byly stejné jako na venkově.¹⁷⁰

V rané kultuře vznikají skutečné národy z tzv. pranárodů a rozvíjí se dál i v období vrcholném a pozdním. Jak je tedy patrné, národy nejsou tvůrci kultur, ale naopak kultury vytvářejí národy. Zároveň Spengler sjednotil všechny národy jedné kultury do konstruktů nacionálního národa, kde jsou všechny národy této kultury spojeny jednotnou ideou kultury, její duší, mají tedy stejnou formu a jsou ovlivněni dalšími stejnými formami této kultury (např. uměním, náboženstvím atd.).¹⁷¹

Kultura vznikla díky zformování tzv. prastavů a jejich působením na společnost.¹⁷² Společnost se dělí na rolníky, počínající měšťany a vyšší stavy. Rolníci jsou nehistoričtí, přírodní, spjatí s půdou, žijí téměř stejně v různých fázích vývoje, netvoří stav. Měšťané rané kultury jsou zatím neaktivní skupinou obyvatelstva, na dějinách se příliš nepodílí, teprve se dotvářejí, jsou ovšem stavem, tzv. třetím stavem. Vyšší stavy jsou tou částí společnosti, která je ve formě náročnějším způsobem, což znamená, že jejich členové jsou po generace pěstění a vzdělávání (byly jim vštípeny určité hodnoty a předány znalosti), zároveň se považují za Bohem vyvolené k úkolu vést společnost, což je právě spjata s hodnotami, které museli pěstít. Mezi vyšší stavy patří šlechta a kněžstvo a jejich soupeřením i součinností se vytvoří kultury. Abychom to pochopili, stavy jsou tou menšinou, která hýbe společností, usměřuje ji, neboť skutečnými tvůrci dějin je vždy jen menšina neaktivnějších lidí. Stavy existují pouze v období kultury. Vyskytují se a vyskytovaly se v každé kultuře, ale samozřejmě pod jinými názvy, ve faustovské známe dělení na rytíře, kněží a poddané, mezi poddané pak spadali rolníci i měšťané.¹⁷³ Přestože měšťané patří spolu s rolníky k tomu zbytku společnosti, který neovlivňuje dějiny, jsou navzájem v až nepřátelském vztahu, stejně sebou pohrdají i příslušníci ostatních stavů. Dějiny probíhají v soupeření těchto skupin, jednotlivých stavů a rolnictva, všech se všemi.¹⁷⁴ V raném období si zachovávají největší vliv šlechta a kněží.¹⁷⁵ Politickou formou organizování společnosti je lenní stát, vybudovaný na vztazích pána a vazala. Šlechta je

¹⁶⁹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 395

¹⁷⁰ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 416

¹⁷¹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 448

¹⁷² Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 560

¹⁷³ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 559 – 561

¹⁷⁴ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 561

¹⁷⁵ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 559

kořistnická a kupecká. Platí, že čím silnější je pocíťovaná soudržnost a jednota stavů, tím silnější je i stát.¹⁷⁶

V této fázi vývoje se vytváří mýty a představy bohů spjaté s kulturou, vzniká tedy skutečné kulturní náboženství. Mýtus je prvním tvůrčím aktem duše, která se probouzí. V předchozím období byly představy o různých bytostech v přírodě chaosem, nyní vzniká utříděný systém bohů, jasná představa o vzniku světa atd.¹⁷⁷ Uskupuje se stav kněží, jako společenství bdělého bytí duchovně vyvolených. Ideálem jejich života je život v askezi. V prvotních městech se vyvíjí dogmata, vzniká scholastika a mystika, zatímco venkov si udržuje svou primitivní víru.¹⁷⁸ Ranou fází se vývoj dogmatiky uzavírá a začíná období filozofie.¹⁷⁹

V raném období kultur se též pozvedá jednotná umělecká forma, vycházející z duše kultury. Poprvé není vytvářeno pouze imitující umění, ve smyslu imitace přírody, a vzniká skutečný ornament.¹⁸⁰ Náboženské stavby jsou v této době sami o sobě ornamenty, světské stavby se ornamenty pouze zdobí.¹⁸¹

Raným obdobím antické kultury bylo dórské období (1100 – 650 př. n. l.), západní kultury gotické období (900 – 1500), arabské tzv. raně arabský svět forem (0 – 500) a egyptské Stará říše (2600 – 2200 př. n. l.).¹⁸²

6.2.2 Vrcholná kultura

Vývoj vrcholné fáze probíhá velmi podobně jako fáze rané, pouze se formy kultury dostávají ke svému vyvrcholení. To znamená, že pokračují všechny typické znaky patřící kultuře ve vrcholné podobě.

Co se týká společenského a politického uspořádání, tak dále existují společenské skupiny z období raného, tedy šlechta, kněží, rolnictvo, měšťanstvo jako třetí stav, v rámci něhož dojde k diferenciaci na řemeslníky, obchodníky, úředníky, dělníky. Každý z těchto stavů a nestavovský rolník též, chtějí stát podřídit vlastním zájmům. Na straně šlechty a duchovních samozřejmě stojí tradice z doby rané, ale měšťanstvo je nyní novou velmi silnou a bohatou skupinou obyvatel a chtějí také řídit stát. A tak se promění stát lenní do

¹⁷⁶ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 587

¹⁷⁷ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 309

¹⁷⁸ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 523

¹⁷⁹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 524

¹⁸⁰ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 162

¹⁸¹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 415

¹⁸² Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 58 – 61

státu stavovského.¹⁸³ Tento pojem užívá jinak, než bývá obvyklé. Stavovský stát je podle Spenglera stát, v němž vládne jen jeden jednotlivý stav, protože věří, že nezávisle na zákonech či ústavě, je to vždy menšina lidí, která fakticky vede společnost i stát, buď na základě tradice, nebo svých schopností, tudíž je to vždy jen jeden stav.¹⁸⁴

Dochází k dalšímu růstu měst, nejen velikostí, množstvím obyvatel, ale hlavně svým významem, bohatstvím a mocí. Ve městech se odehrávají ty skutečné dějiny, tedy nejdůležitější události spjaté s uskutečňováním ideje kultury.¹⁸⁵ Vrcholné město nesplyvá s krajinou, chce z ní vyčnívat, být silně a mocně nad ní, což dávají znát barokní kopule, ostré a masivní štíty. Zde začíná městská vykořeněnost z přírody, z krajiny. Ovšem v neposlední řadě se to ukazuje na vzrůstajících antipatiích mezi měšťany a rolníky. Rolníci jsou měšťany pohrdáni. Nakonec v tomto pomyslném souboji mezi přírodním venkovem a přírodu vykořisťujícím městem vítězí duch města. V krajině vzniká hlavní město.¹⁸⁶ Hlavní město ovládá veškerý venkov a dokonce i města menší, tzv. provinční, z nich jsou už jen součásti venkova. Vládne, neboť je centrem veškeré politiky. Venkovu zbývá pouze role prostředku města.¹⁸⁷ Obyvatelé hlavních měst, můžeme říci i velkoměst, vytvářejí tzv. inteligenci, přemýšlejí jinak než venkované, svobodomyslněji. Měšťané si v této fázi vývoje začínají uvědomovat svou důležitost a zvláštnost svého pobývání, což přispívá k příchodu fáze pozdní kultury.¹⁸⁸

V náboženské oblasti již byla na konci rané fáze dokončena a uzavřena dogmatika, proto nastupuje éra filozofie, plně rozvíjená utvořivší se městskou inteligencí.¹⁸⁹ Okruh lidí, kteří chápou plně rozvinutou dogmatiku a na ní navázanou filozofii, je poměrně malý, omezuje se pouze na kněžstvo. Ostatní lidé této doby si vystačí s jednodušším lidovým náboženstvím.¹⁹⁰ K náboženským faktům vrcholné kultury patří reformace.¹⁹¹ Reformace nastávají opět nutně ve všech kulturách, stojí na přelomu vrcholné a pozdní fáze kultury. Je to snaha očistit náboženství a přivést ho zpět k náboženství rané formy. Nakonec vede k prosazení racionalizace, náhradě mýtů za čisté rozumění.¹⁹² Tato tendence plně souzní se

¹⁸³ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 584

¹⁸⁴ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 586

¹⁸⁵ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 395

¹⁸⁶ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 396 – 397

¹⁸⁷ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 400

¹⁸⁸ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 398

¹⁸⁹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 524

¹⁹⁰ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 523

¹⁹¹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 395

¹⁹² Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 534

vzrůstem sebevědomí měšťanstva, které osvobození a posun filozofie ke světskému vítá. Prostí obyvatelé se vrací k raným mýtům a pohádkám, aby prázdno po mystické rané víře zaplnili, proces je nezastavitelný.¹⁹³

Umění vrcholné kultury nachází svůj bytostně duševní projev, proto vznikají ty nejlepší kusy umění, každá kultura se nejlépe vyjádřila pomocí různých uměleckých druhů. Pro ilustraci zde uvedu konkrétní příklady, v antické kultuře vznikala nejlepší sochařská díla, v západní pak vznikla instrumentální hudba a olejomalba.¹⁹⁴ Což bylo blíže objasněno v předchozí kapitole. Zároveň mizí ornamentika, která patřila k tvořivosti rané kultury a její silně pocíťované metafyziky. Stavby ve městech již nejsou vůbec ornamentem, protože náboženské chrámy již nejsou ornamentem (např. zatímco gotický dóm byl ornamentem, barokní kostel jím není). Umění začíná být světské. Stavby venkovské si stále udržují svůj vzhled mimo umělecké formy, jediné, co se mění, je způsob výzdoby.¹⁹⁵

Vrcholnými fázemi byly v antice 11. - 7. stol. př. n. l., v západní kultuře 11. - 15. stol., v arabské kultuře 1. - 5. stol.¹⁹⁶

6.2.3 Pozdní kultura

V pozdní době se již plně ukazuje vyčerpanost duše kultury, která pomalu, ale jistě zcela umírá. Začínají procesy, které se v plnosti projevují i v konečné fázi civilizace. Lidé této fáze vývoje jsou zcela vykořeněni od přírody, jedinou výjimkou jsou rolníci, kteří jsou utiskováni vládou měst a jejich hospodářstvím. Lidé měst vládnou světu a tvoří dějiny této doby, právě oni nejvíce podlehlí procesu racionalizace po reformaci. Přestávají pocíťovat přirozenou úzkost ze světa a z přírody, protože mezi ní a sebe kladou přírodní vědy, přírodu tím zcela zbavují tajemství i mysticity.¹⁹⁷ Svět vnímají mechanicky a systematicky, stejně vnímají i sám život, filozofii a dějiny. Vytváří si tak vlastně svět umělý.¹⁹⁸ Ovšem v umělém světě a díky mechanickému myšlení se ztrácí idea kultury a tím vlastně umírá její duše.¹⁹⁹ Obecně můžeme říci, že s tím, jak umírá ideje kultury, umírá i živoucí prvek v ní a v jejích lidech. Pozdní lidé již nic originálního nevytváří, pouze veškeré formy vykládají, přehodnocují a mění. Typické také je, že formy se vykládají zcela opačně, než v době

¹⁹³ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 537

¹⁹⁴ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 184 - 185

¹⁹⁵ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 416

¹⁹⁶ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 58 - 59

¹⁹⁷ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 83

¹⁹⁸ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 97

¹⁹⁹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 109

předchozí. Tím se ještě uspíší pohřbení kultury do formy civilizace.²⁰⁰ Lidé pociťují vlastní kulturu za cizí, protože jí nerozumí, protože už nerozumí ani životu. Konstruují si tedy vlastní pravidla, která jsou však umělá, protože nepocházejí ze skutečného světa pobývání, ale ze světa myšlení (např. přirozená práva odporující historickým právům, požadavek rovnosti majetku).²⁰¹

Stavy přestávají existovat v předchozí formě, ze šlechtice se stává hospodář a z kněze vědec, oba prastavy již nehrají významnou roli, jejich úlohu přebírá naplno měšťanstvo a především jejich intelektuální a obchodní složky. Světu tedy vládne duch (intelektuálů) a peníze. Šlechtě zbývá pouze moc tradice, ale i ta je brzy pokořena revolucemi a boji, v nichž měšťanstvo zvítězí. Stavovské dějiny tedy násilně končí právě v pozdní době.²⁰² Tehdy si měšťanstvo plně uvědomí svou jedinečnost a sílu, i fakt nízkého podílu na moci, proto začíná vzpoura proti feudálním mocnostem, jež jsou svrženy z trůnů ve jménu demokracie. To vše vykonávají pro dobro lidstva, ale míní tím jen lid městský.²⁰³ Většina obyvatel se přesouvá do hlavních měst, která se mění na města světová. Život v nich je vlastně anorganický. Město nejen, že vyčnívá z krajiny, ale navíc zcela spotřebovává přírodu a využívá také rolnictvo, donucené přijmout vládu jeho obyvatel. Divoká příroda je přetvořena na umělou. Lidé ve městech vytvářejí pouhou masu od přírody vykořeněných bytostí.²⁰⁴

V náboženství se popření a obrácení kulturní formy projevilo konstrukcí nemetafyzického náboženství, uměle vytvořeného náboženství intelektuály. Byl to stoicismus, socialismus a buddhismus (indická kultura ovlivnila arabskou, proto ho uvádím).²⁰⁵ Kromě toho už nyní vzniká náboženství platné i pro civilizace, to jest svobodná věda stojící na profánní přírodní kauzalitě.²⁰⁶

V umění byla již zcela zničena ornamentika vzešlá z duše kultury, z umění i architektury se stává světské a městské umění, které pouze napodobuje, buď přírodu, nebo

²⁰⁰ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 273

²⁰¹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 274

²⁰² Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 578

²⁰³ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 398

²⁰⁴ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 275

²⁰⁵ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 279

²⁰⁶ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 537

starší ornamenty chápané již jen jako ozdoby a ne symboly nejnítěrnějšího usilování duše.²⁰⁷

Pozdní fáze proběhly v antice v íónské období (650 - 350 př. n. l.), v západní kultuře v barokním období (1500 - 1800), v arabské kultuře v tzv. pozdně arabském světě forem (500 - 800) a v egyptské kultuře v období Střední říše (240 - 1790 př. n. l.).²⁰⁸

6.3 Civilizace

Předně je třeba říci, že civilizace již není období vlastní kultury. Idea kultury, cíl jejího směřování, byl totiž uskutečněn, veškeré možnosti plynoucí z její duše byly vyčerpány a naplněny. Je to období úpadku.²⁰⁹ Obrazně řečeno, kultura byla tělem živé bytosti, civilizace je její mumií. Kultura je tedy dávno mrtvá, ale lidé dál žijí ze setrvačnosti v jejích mrtvých formách.²¹⁰ Kultura v civilizaci zemřela, protože se její lidé vykořenili od půdy a přírody, s živým pobýváním a fakty osudu je již nic nespojuje. Naopak cele propadá duchu (myšlení).²¹¹ Tvůrčí síla je ukončena, nevzniká nic nového, jen se přetváří to staré. Je to konec umění velkého stylu i konec velkých myšlenek.²¹² Etické hodnoty někdejší kultury jsou naprosto odduševněné a popřené, všechny další dějinné události a změny jsou jen důsledkem tohoto procesu smrti duše a jejího zavržení.²¹³

Lidstvo dál žije jako masa, je to beztvará lůza.²¹⁴ Již nejsou žádné stavy a rozdíly mezi lidmi jsou dány penězi. I tradice šlechty umírá, pro racionální svět jejich někdejší přínos a hodnoty již nic neznamenaají. Hybatelem dějin je už jen inteligence světových měst.²¹⁵ Již v předchozí době se začalo utvářet světové město, které nyní narůstá do neuvěřitelných rozměrů, pohlcuje další a další kusy krajiny a přijímá stále nové obyvatele z již také vykořeněného venkova, aby je proměnilo na členy masy.²¹⁶ Lidé jsou tak vykořeneeni z přírody a života, že nemají děti, společnost civilizace tedy doslova vymírá.²¹⁷ Světové město je vytvářeno anorganicky, pravidelně a hlavně účelově.²¹⁸

²⁰⁷ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 164

²⁰⁸ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 58 - 59

²⁰⁹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 279

²¹⁰ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 104

²¹¹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 406

²¹² Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 279

²¹³ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 274

²¹⁴ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 279

²¹⁵ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 565

²¹⁶ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 396

²¹⁷ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 279

²¹⁸ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 401

Namísto nacionálního národa a jednotlivých národů v něm existují už jen tzv. národy feláhů, což je Spenglerem vytvořený pojem podle národa žijícího v Egyptě od dob římské nadvlády. Jsou to národy úpadku, k ničemu totiž nesměřují.²¹⁹ Nicméně mezi nimi se vyčleňují tzv. duchovní vůdci feláhovství, kteří hlásají nepřirozené ideje, až utopie, prostě teorie zlepšování světa, jako světový mír, pacifismus, usmíření národů, majetkovou rovnost apod. Daří se jim přesvědčit masy, protože jejich vnitřní svět je vyprázdněný, jsou natolik vykořenění, že nepoznají nepřirozenost těchto myšlenek a navíc i nebezpečnost.²²⁰ Neboť to, že je nějaká společnost již jen civilizací a sama ztratila vůli k životu a i bojovnost, neodradí kultury mladé a nově vznikající od jejich odstranění.

Hlavním náboženstvím je víra ve svobodnou vědu. Kauzalita je hledána v až extrémní formě všude a ve všem.²²¹ Dověšením tohoto způsobu uvažování je nutný materialismus.²²² Protože vnitřní svět forem je mrtvý, obracejí se lidé od náboženství k filozofii výživy, hygieny a trávení (např. vegetariánství jako nové náboženství).²²³ Stále ale trvají i pseudonáboženství typu stoicismus, socialismus a buddhismus.²²⁴ Další vývoj by měl směřovat k tzv. druhé religiozitě. Spengler tvrdí, že v jeho době, v době probíhající první světové války, tato fáze ještě nastala, ale nastane o několik málo generací později. Tato druhá religiozita je období hluboké zbožnosti ve společnosti, které chybí tvůrčí síla skutečné kultury, je to návrat k primitivnímu náboženství lidového synkretismu, vzniká jako nutné vyvrcholení přehnaného racionalismu předchozí doby. Existovala tato tzv. feláhovská náboženství: synkretismus a uctívání císaře v antice, taoismus v Číně, mahájána v Indii a lidový islám u národu někdejší magické duše, také dnešní judaismus.²²⁵

V umění ornament již dávno neexistuje, veškerá tvůrčí síla je pryč, je to konec velkých umění i umělců.²²⁶ Místo uměleckých stylů existuje již jen vkus, ale ten je všude naprosto stejný. Nakonec se stává umění řemeslem pro masy.²²⁷

²¹⁹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 447

²²⁰ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 459

²²¹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 402

²²² Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 544

²²³ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 280

²²⁴ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 459

²²⁵ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 545 - 546

²²⁶ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 165

²²⁷ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 406

Konkrétní příklady jsou u apollinské duše období od Alexandra Velikého až po zrození arabské kultury kolem roku 0. V západní společnosti začala civilizace přibližně od Napoleona a zatím trvá. Arabská civilizace začíná kolem roku 800.²²⁸

Spengler nachází v období civilizace ještě podobdobí, tzv. věk obřích bojů a s ním související období caesarismu.²²⁹ Je to období válčících společenství národů, válčí se jak mezi státy a národy, tak i uvnitř států, časté jsou revoluční výbuchy vyvolané nespokojeností velkoměstské masy. Důvodem pro časté boje je neexistence kulturních forem svazujících společnosti, lidé se proto navrací k pudovému chování, což vede k narůstajícímu naturalismu boje. V obdobích chaosu a zmatků mají šanci na prosazení energičtí soukromníci, kteří zavedou absolutistickou vládu, jako řešení chaotické doby a jako pokus o návrat k dobám vlády prastavu šlechty.²³⁰ Nakonec by z těchto bojů měla vzejít vítězně demokracie, což je doba naprostého vítězství ducha, tedy městského intelektuálství, a peněz, neboť politika je ovládána bohatými a ve prospěch dalšího kupení majetku. Pro potomky lidí, kteří za demokracii krvavě bojovali ve válkách, bude jen málo důležitá.²³¹ Což se skutečně ukazuje na mizivém zájmu o volby a politiku alespoň v naší společnosti západu. Konečnou fází civilizačního vývoje je tak naprostá letargie, člověk se vlastně stává opět „rostlinou“, sedí ve velkoměstech a čeká na to, co bude dál, aniž by se nějak přičiňoval k nějakému směřování. Pak už je jen dílem náhody, jestli někde poblíž vznikne nová raná kultura s mladou bojovností, která tuto mrtvou civilizaci zničí, nebo bude tato pomyslná mrtvola civilizace dál setrvačně pobývat ve své krajině.²³²

Vymezení těchto období jsou velmi důležité závěry Spenglerovy filozofie dějin, které předpověděly budoucí vývoj. Neviděl ho tedy vůbec v pozitivním světle, po první světové válce totiž očekával další boje, očekával i válku na celém světě, očekával použití nové strašlivé techniky v boji.²³³ Ať už si o jeho teorii myslíme cokoliv, musí být uznáno, že v tomto závěru se nemýlil.

²²⁸ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 58 -59

²²⁹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 620

²³⁰ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 621 - 622

²³¹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 630

²³² Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 633

²³³ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 628

7 Reakce na dílo Zánik Západu

V této části práce se chci věnovat tématu, jak bylo Spenglerovo dílo veřejností přijato. Vzhledem k tomu, v jaké době jeho dílo Zánik Západu vyšlo, to jest 1917, je jasné, že reakce na něj byly značné. V době morálního i materiálního úpadku po končící první světové válce se našli mnozí příznivci, kteří se shlédli v jeho předpovědích a potvrdili si je za pravdivé, zejména v Německu bylo těžké v pesimistický závěr díla neuvěřit. Našli se i mnozí odpůrci, kteří mu vytýkali zejména nízkou vědeckost díla.²³⁴ Tento zájem přetrval i v dalších letech, jak ze strany kritiků, tak i těch, kteří dovedli ocenit, alespoň část díla a jeho myšlenek. S příchodem nového milénia se zájem o jeho dílo znovu obnovil. Protože Spengler byl konzervativního smýšlení.²³⁵ Bývá dnes čten především konzervativci, zejména tzv. „Novou pravicí“.²³⁶ Jak uvidíme, nepřijímají jeho dílo bez kritiky, ba co víc na stanovisku vůči jeho dílu můžeme pozorovat existenci 2 konzervativních směrů. Tato práce si neklade za cíl postihnout vyčerpávajícím způsobem veškeré reakce na Spenglerovo dílo, to by několikanásobně přesáhlo rozsah bakalářské práce. Proto uvedu alespoň některé z reakcí.

Příhodné se mi zdá uvést reakci T. G. Masaryka, který ve stejné době přišel taktéž s vlastní verzí filozofie dějin, ač ne o takovém rozsahu, přesto vytyčil svůj úsudek o směřování dějin, který byl naprosto opačný, než Spenglerův. Teorii Spenglera rázně odmítl.²³⁷ Stejně jako české intelektuální prostředí. Proto toto dílo nebylo v Čechách nikdy příliš známé. Přesto se v některých bodech dokonce shodují, ovšem vyvozují z toho opačné závěry.

Předně Masaryk nesouhlasí s názorem, že první světová válka byla nutným vyústěním vývoje západní společnosti, jako součást období věku obřích bojů. Podle něj byla válka jednak způsobena německým militarismem a také směřováním evropské společnosti k humanitnímu demokratismu. Přičemž první z důvodů válkou zavinil, druhý byl obranou.²³⁸ Demokratický princip, respektive boj měšťanů za uplatnění demokracie v

²³⁴ Viz KOGAN, Steve, 2010 - 2011. "I See Further Than Others': Reflections On Oswald Spengler's The Decline of the West and The Hour of Decision", part 1 - 5. In: The Brussels Journal [online]. Society for the Advancement of Freedom in Europe (SAFE), Zürich, Switzerland, 2010 - 2011.

²³⁵ Viz GOTTFRIED, Paul, 1982. Oswald Spengler and the Inspiration of the Classical Age. The Unz Review: An Alternative Media Selection [online]. Modern Age, 1982. a GOTTFRIED, Paul, 1982. Oswald Spengler and the Inspiration of the Classical Age. The Unz Review: An Alternative Media Selection [online]. Modern Age, 1982.

²³⁶ Viz SUNIC, Tomislav, Against Democracy and Equality: The European New Right, s. 91

²³⁷ Viz MASARYK, Tomáš Garrigue, Světová revoluce, s. 490

²³⁸ Viz MASARYK, Tomáš Garrigue, Světová revoluce, s. 471 - 472

politice, ovšem spatřuje i Spengler jako důvod pro vznik nejen této války, ale i válek budoucích.²³⁹ Dokonce se domnívá, a opět se na tom shodne s Masarykem, že demokracie jako politická forma zvítězí, což ovšem nevnímá pozitivně.²⁴⁰

Masaryk nesouhlasí s pesimistickým pojetím dějin, věří v pokrok, v šíření demokracie a humanismu, věří v mírovou spolupráci všech států a národů.²⁴¹ Dokonce se domnívá, že každý národ má určitý pozitivní úkol v dějinách a tím je šíření pokroku kultury a posilování demokracie.²⁴² Spenglerovo stanovisko je zcela opačné. Dějiny západní společnosti shledává v úpadku a těsně před koncem. Demokracie sice zvítězí, ale bude jen mrtvou formou, o níž se lidé nebudou zajímat.²⁴³ V mír mezi národy nevěří, protože je to nepřírozené, vždy v dějinách bojovaly národy mezi sebou o prostor, jakmile byl některý slabý, tj. u Spenglera, lidé v něm necítili dostatečnou jednotu, silnější ho porazil a zabral jeho zem.²⁴⁴

Zcela odmítá teorii o úpadku Západu a jeho brzkém konci. Podle něj je to vědecky neoprávněné. On sleduje ve všech oblastech pokrok a kulturní synkretismus, do budoucna vidí uplatňování evropeismu, tedy evropské vzájemnosti.²⁴⁵ Na Masarykově díle se velmi odráží prvorepublikové nadšení, málokterý stát tehdy bral výsledky první světové války tak pozitivně, jako ČSR, která získala samostatnost. Neuvědomuje si, že pokrok tehdy neprožívaly zdaleka všechny státy, a navíc byl pouze v technické oblasti, o pokroku v mravní a kulturní oblasti by se dalo značně pochybovat, vzhledem k tomu, co následovalo.

Také nesouhlasí se Spenglerovou kritikou demokracie a republiky. Masaryk bral demokracii jako politický ideál, jako vyšší stádium politického vývoje, za nižší považoval monarchii. Cení si jí hlavně proto, že je to vláda lidu a ne jen menšiny, ovšem sám uznal, že není možné uplatnit v praxi skutečnou přímou demokracii, a že je nutné uchýlit se k nepřímé.²⁴⁶ Čímž však potvrdil tezi Spenglera, že je to vždy menšina obyvatel, která je skutečným hybatelem dějin, ať už ústava hlásá cokoli, vliv má jen někdo, v demokracii jsou to lidé disponující penězi.²⁴⁷ Spengler naopak uznával monarchii za lepší formu

²³⁹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 625

²⁴⁰ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 630

²⁴¹ Viz MASARYK, Tomáš Garrigue, Světová revoluce, s. 475 - 476

²⁴² Viz MASARYK, Tomáš Garrigue, Světová revoluce, s. 482

²⁴³ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 630

²⁴⁴ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 443

²⁴⁵ Viz MASARYK, Tomáš Garrigue, Světová revoluce, s. 490 - 491

²⁴⁶ Viz MASARYK, Tomáš Garrigue, Světová revoluce, s. 504 - 505

²⁴⁷ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 167 a 226

zřízení, především proto, že vyrůstá z tradice a že odpovídá duši kultury, proto se její forma uplatňovala ve všech kulturách v raných a vrcholných fázích kultury. Kladně ji hodnotil, protože v té době byla u moci šlechta, která nahlížela na politiku z dějinného pohledu, tzn., šlechta vytvářela politiku podle principů pobývání, života, kosmického plynutí, přírody. Navíc v sobě po generace pěstila hodnoty, jako čest, ochotu obětovat se atd.²⁴⁸ Nepopírá, že by šlechta vládla hlavně pro dobro svého stavu, to ostatně dělá každá vládnoucí skupina. Demokracii kritizuje, protože je to vláda měšťanů pro měšťany, a to hlavně inteligence.²⁴⁹ Ti neřídí společnost podle principů života, ale podle principů ducha, na základě nepřirozených ideálů typu rovnosti, neexistence majetku, pacifismu apod. Tím je kultura vykořeněna od přírody a její duše umírá, což znamená úpadek a následnou pasivitu společnosti. Demokracie je ve své podstatě paradoxní, neboť donutí založit stranu a politicky se angažovat i skupiny lidí, kteří jsou svým stavem a z hlediska tradice proti ní. Vznikají tak strany konzervativní, její příslušníci účastí na demokracii popírají svoje stavovství, což je nepřirozené. Také vznikají strany sdružující celou masu dalších obyvatel, zemědělců, dělníků atd., kteří by se v minulosti na politice nepodíleli a jsou vůči buržoazii nepřátelští.²⁵⁰

Shodují se v názoru na vliv reformace na dějinný vývoj. Oba v ní viděli posun vývoje směrem k demokracii a racionalismu. Oba ovšem tento proces hodnotí opačně. Spengler posílení racionalismu nevíta, protože to vede k vykořeněnosti kultury a popírání živoucí stránky světa, posun směrem k vládě ducha nad pobýváním.²⁵¹ Masaryk ji cení, protože znamenala posun k větší samostatnosti a tím osvobození.²⁵² Zároveň se v jeho hodnocení zrcadlí fakt, že pozitivně, jako nejvyšší období českých dějin, chápal českou reformaci.

Pokud se podíváme na současnější názory na Spenglerovo dílo, musí být zkonstatováno, že se sice čte dál, stále má co říci lidem západní společnosti, ale rozhodně není přijímáno bez kritiky. Jeho dílo dnes ani nemůže být plně přijato, protože moderní západní společnost stojí na dvou principech a to je právě demokracie a rovnost, které

²⁴⁸ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 559

²⁴⁹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 198

²⁵⁰ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 641

²⁵¹ Viz SPENGLER, Oswald, Zánik Západu, s. 536

²⁵² Viz MASARYK, Tomáš Garrigue, Světová revoluce, s. 525

Spengler podrobil kritice a vyhlásil za úpadkové.²⁵³ Jak už bylo řečeno, nejvíce bývá čten konzervativci, protože jedině k nim může tradicionalisticky laděné dílo promlouvat a nebude již předem, čistě z principu, odmítnuto.

Historik a filozof Christopher Dawson obdivuje na jeho díle především přechod od zkoumání světa jako uzavřeného systému s kauzalitou, aplikovaného moderní vědou, ke zkoumání světa jako organismu.²⁵⁴ Také vyzdvihuje Spenglerův přínos ve vyvrácení pohledu moderní západní společnosti o univerzální platnosti filozofických pravd, neboť Spengler prohlásil, že každá kultura i civilizace má svůj vlastní pohled na filozofii a na to, co je pravdivé.²⁵⁵ Jako nejvíce přínosné shledává zjištění, že každá kultura prochází stejnými etapami vývoje, se stejnými projevy, proto díky analogii může být rekonstruována historie zapomenutá a predikována ta budoucí.²⁵⁶

Dawson ovšem také ukázal jeden velký problém Spenglerovy teorie. Jak mohl Spengler posoudit objektivně vývoj dějin a porovnat kultury navzájem, když z jedné z nich sám pocházel, a tudíž nahlížel vše z jejího hlediska?²⁵⁷ To by totiž znamenalo, že jeho teorie je vlastně jen pohled západní společnosti na vývoj, neměl by obecnou platnost a nemohl by predikovat. Ostatní kultury by měly pohled třeba opačný. Kriticky také upozornil na nedostatečné vysvětlení, co se stane s lidmi civilizace dál, hlavně v případě, kdy se na stejném místě zrodí civilizace nová.²⁵⁸ Dawson tedy přijal podnětné části Spenglerova díla, ovšem upozornil na zcela zásadní problémy, které jsem při čtení cítila také. Vyvozuje z toho, že cyklické pojetí dějin, podle tohoto modelu, je zatím v plenkách a nemůže dostatečně určit budoucnost západní kultury.²⁵⁹ Čímž pro sebe a své čtenáře vyřešil problém případné skepse z dalšího života v ní.

Americký sociolog Robert Nisbet reagoval na dílo přímo popřením konceptu filosofie dějin jako takové. A to přesto, že patří také ke konzervativcům. Podrobil tento koncept kritice v kontextu filosofického chápání dějin a formuloval body, podle kterých by se mělo k dějinám přistupovat. Existují podle něj dva základní pohledy na dějiny, je to

²⁵³ Viz BERTONNEAU, Thomas F., 2012. Oswald Spengler On Democracy, Equality, And "Historylessness". In: The Brussels Journal [online]. Society for the Advancement of Freedom in Europe (SAFE), Zürich, Switzerland.

²⁵⁴ Viz DAWSON, Christopher, The Dynamics Of World History, s. 374 - 375

²⁵⁵ Viz DAWSON, Christopher, The Dynamics Of World History, s. 376

²⁵⁶ Viz DAWSON, Christopher, The Dynamics Of World History, s. 378

²⁵⁷ Viz DAWSON, Christopher, The Dynamics Of World History, s. 385

²⁵⁸ Viz DAWSON, Christopher, The Dynamics Of World History, s. 382

²⁵⁹ Viz DAWSON, Christopher, The Dynamics Of World History, s. 381

pohled vývojový a pohled historický. Vývojový pohled je založen na výkladu dějin jako příběhu za pomoci metafory. Je to pohled, který Nisbet přisuzuje právě veškerým pokusům o filosofii dějin.²⁶⁰ Základním problémem tohoto pohledu je podle Nisbeta doslovné použití metafory. Ačkoliv je podle něj metafora nezbytná pro vysvětlování dějů, je její využití možné pouze přeneseně a u abstraktních konceptů.²⁶¹ Pokud je ale metafora použita doslova na případy konkrétní a empirické, rychle její explanativní hodnota klesá. Vývojový pohled vysvětluje dějiny na pozadí abstraktních celků, podle Nisbeta je ale základem dějin jednání konkrétních lidí. Protože lze ve zkoumání dějin jít ke konkrétnímu, není použití metafory pro jejich vysvětlení vhodné.²⁶²

Ačkoliv je Spenglerova filosofie dějin často hodnocena jako inovativní a ojedinělá, Nisbet tvrdí pravý opak. Ukazuje, že cyklické pojetí dějin je možné nalézt už v antickém řeckém myšlení, a že Spenglerova filosofie je založena na stejných premisách, jako všechny ostatní teorie dějin.²⁶³ Všechny tyto příběhové výklady totiž spadají do vývojového pohledu na dějiny. Ten postuluje jako základ změnu, tedy přesněji přesun od jednoho stavu k druhému, přičemž jsou podle Nisbeta tyto stavy pojaty velmi abstraktně a při konkrétní analýze jejich arbitrární rozlišení neobstojí.²⁶⁴ Tyto kvalitativní změny jsou pak srovnávány se změnami, které probíhají u živých organismů, ale Nisbet upozorňuje, že abstraktní pojem kultury není možné doslova chápat jako živoucí organismus a to se při metaforickém výkladu děje.²⁶⁵ Podle Nisbeta je příčinou vývojového pohledu mylná abstrakce neexistujícího lidstva a otázky, co se s lidstvem dělo, děje a bude dít.²⁶⁶ Naproti tomu staví Nisbet jednání konkrétních lidských aktérů a z této perspektivy vychází při vlastní formulaci pohledu na dějiny.

Nisbet se staví na stranu pohledu historického. Základním je pro něj pojem události, dějiny jsou nahlíženy jako řada událostí, činů a osob. Důležitější úlohu pro změny v dějinách hrají podle Nisbeta vnější okolnosti, než neuchopitelné vnitřní síly, které samovolně a nezávisle na člověku, ovlivňují dějiny, jako u Spenglera. Na rozdíl od

²⁶⁰ Viz NISBET, Robert, *Social Change and History: Aspects of the Western Theory of Development*, s. 30 - 31

²⁶¹ Viz NISBET, Robert, *Social Change and History: Aspects of the Western Theory of Development*, s. 4 - 7

²⁶² Viz NISBET, Robert, *Social Change and History: Aspects of the Western Theory of Development*, s. 240 - 241

²⁶³ Viz NISBET, Robert, *Social Change and History: Aspects of the Western Theory of Development*, s. 214

²⁶⁴ Viz NISBET, Robert, *Social Change and History: Aspects of the Western Theory of Development*, s. 30 - 31

²⁶⁵ Viz NISBET, Robert, *Social Change and History: Aspects of the Western Theory of Development*, s. 8 - 10

²⁶⁶ Viz NISBET, Robert, *Social Change and History: Aspects of the Western Theory of Development*, s. 247

vývojového pohledu není pro historický pohled primární změna, ale naopak stálost, změna je vnímána jako něco nepřírozeného, nenormálního, výjimečného a rušivého. Základem dějin je stálost vzorců chování a společenských institucí.²⁶⁷ Ty se mohou vlivem zásadních vnějších okolností změnit, ale většinou změní pouze vnější strukturu, kterou adaptují podmínkám, ale podstata zůstává stejná. Pokud se podíváme na problém změny historicky a nikoliv tak, že hledáme nadčasové struktury, které ovlivňují vývoj lidstva, zjistíme, že nelze oddělit přirozenou změnu a změny náhodné, a že všechny změny jsou založeny na událostech.²⁶⁸ Nisbet podává poměrně přesvědčivý argument, proč je stálost konstantou a změny výjimkou. Když se podíváme na historické záznamy, ty obsahují události a změny, které byly zaznamenány právě proto, že postrádaly kontinuitu a oddělily se od zavedené rutiny.²⁶⁹

Jak Spengler tak Nisbet jsou často označováni za autory konzervativní. Ale když se podíváme na jejich pohled na dějiny, vidíme nesmiřitelné protiklady. Z toho lze usuzovat, že jednotné označení pro oba tyto autory není vhodné a že se jejich konzervatismus velmi liší. Nisbetův konzervatismus je Burkeovského²⁷⁰ charakteru, tedy založen na konkrétní empirii, která je stavěna proti abstraktním představám. Konzervativní je na něm pohled, kdy změna je něčím výjimečným a narušujícím fungující strukturu. Naproti tomu Spenglerův pohled bychom měli označit jako revolučně-konzervativní a jeho konzervatismus spočívá spíše v pohledu na kulturu, v pozitivním vnímání hierarchie.

Stále aktivní hnutí, které považuje Spenglera za jeden z hlavních zdrojů svých myšlenek je tzv. „Nová pravice“.²⁷¹ Je to skupina pravicových intelektuálů, kteří se hlásí k odkazu konzervativně-revolučních autorů.²⁷² Nová pravice si ze Spenglera bere především jeho hodnocení moderního západu. Ten je také vnímán jako ve fázi úpadku a symptomy tohoto stavu jsou demokracie, společenská anomie a kulturní nihilismus. Nová pravice vyzdvihuje i ideu plurality a jedinečnosti kultur, kdy Evropská kultura není nahlížena jako jediná, jejímž modelem by se měly řídit všechny ostatní, ale zároveň má

²⁶⁷ Viz NISBET, Robert, *Social Change and History: Aspects of the Western Theory of Development*, s. 270 a 274

²⁶⁸ Viz NISBET, Robert, *Social Change and History: Aspects of the Western Theory of Development*, s. 275

²⁶⁹ Viz NISBET, Robert, *Social Change and History: Aspects of the Western Theory of Development*, s. 290

²⁷⁰ Edmund Burke (1729-1797)

²⁷¹ Viz SUNIC, Tomislav, *Against Democracy and Equality: The European New Right*, s. 91

²⁷² Viz TUDOR, Lucian, 2014. *The Revolutionary Conservative Critique of Oswald Spengler*. In: *Counter-Currents Publishing* [online].

právo na vlastní přežití a ochranu vlastní duše, která je narušována nucenou asimilací s jinými kulturami.²⁷³

Nová pravice vychází ze Spenglerova cyklického pojetí dějin, ale nesdílí jeho osudovost a pesimismus.²⁷⁴ Podle autorů Nové pravice nejsou dějiny determinované a lidským jednáním lze zvrátit fázi úpadku civilizace. Deterministické pojetí dějin vede k apatii a samo tak přispívá k úpadku, proto je pro Novou pravici nepřijatelné.²⁷⁵

Důležitou postavou hnutí Nové pravice byl historik Dominique Venner. Vzhledem ke svému povolání se také zabýval filosofií dějin. Podle Vennera je klíčem k zabránění úpadku západu znalost konkrétní historie, díky ní poznáváme své kořeny a to je hlavním lékem na krizi západu, která pramení z vykořeněnosti člověka.²⁷⁶ Západní civilizaci nahlíží jako harmonii mezi apollinským principem a prométheovským principem, tato dualita je inspirovaná Spenglerem, apollinský princip je totožný, prométheovský princip je pak pouze jinak pojmenovaný faustovský princip. Prométheovský princip definuje jako metafyziku nelimitovaného, tedy touhu po nekonečném pokroku.²⁷⁷ Venner souhlasí se Spenglerem, co se týče pohledu na západní společnost jako zanikající a jeho dělení civilizací, ale nesouhlasí s deterministickým a pesimistickým pojetím, podle něj není historie daná, ale může a mohla se vyvíjet jakkoliv. Stejně jako ostatní autoři Nové pravice vyzývá k aktivnímu přístupu k životu a neodevzdání se tváří v tvář nehostinné přítomnosti.²⁷⁸

²⁷³ Viz SUSIC, Tomislav, *Against Democracy and Equality: The European New Right*, s. 94 - 95

²⁷⁴ Viz SUSIC, Tomislav, *Against Democracy and Equality: The European New Right*, s. 96 - 97

²⁷⁵ Viz TUDOR, Lucian, 2014. *The Revolutionary Conservative Critique of Oswald Spengler*. In: *Counter-Currents Publishing* [online].

²⁷⁶ VENNER, Dominique, *The Shock of History: Religion, Memory, Identity*, s. 96

²⁷⁷ VENNER, Dominique, *The Shock of History: Religion, Memory, Identity*, s. 16 a 22

²⁷⁸ VENNER, Dominique, *The Shock of History: Religion, Memory, Identity*, s. 98

8 Závěr

Tato práce byla pokusem o ucelený výklad rozsáhlé a neutříděné filozofie dějin Oswalda Spenglera. Byl zjištěn Spenglerův unikátní přístup k dějinám, v nichž zkoumal kultury jako živé bytosti v jejich pobývání. Bylo zjištěno, že každá kultura prochází stejnými fázemi vývoje. Každá však má svou vlastní duši, kterou vtiskává skrze formy do veškeré své látky, především do lidí k ní patřících. Každá je tedy unikátní ve formě výrazu, ale podléhá stejnému životnímu cyklu. Z toho vyplynul nutný zánik západní společnosti, včetně předpovědi budoucích událostí.

Bylo odkryto, proč se dle Spenglera nedají dějiny zkoumat skrze přírodní kauzalitu. Dále bylo zjištěno, že přístup ke zkoumání dějin Spenglera je biologický, morfologický, cyklický a pesimistický. Byly rozkryty zdroje, z nichž Spengler vycházel, především Nietzsche, Goethe a nejspíše i Ludwig Klages, neboť jsou jejich teorie velmi podobné.

Byly vysvětleny jednotlivé duše kultur, a tedy apollinská, faustovská a magická, jejich prasymboly, stejně jako způsob, jak se manifestují. Byly naznačeny jednotlivé etapy vývoje kultur od předdějinné fáze prakultur, až k opět nehistorické fázi civilizace.

Byly zmíněny reakce dalších filozofů na Spenglerovo pojetí dějin, Mezi nimi současník T. G. Masaryk, který vyznával zcela opačné stanovisko. Dále reakce polokladná Christophera Dawsona, který objevil paradox ve Spenglerově koncepci, aniž by ji však zcela odmítl. Následně byly uvedeny reakce některých konzervativních autorů, a to Nisbeta a myslitelů tzv. „Nové pravice“. Zde bylo zjištěno, že konzervativní proud nejde pojímat, jako jednotný, neboť se právě na díle Spenglera neshodnou. Existují tedy dva proudy konzervatismu, jeden tzv. Burkeovský, kam patří Nisbet, který odmítl přímo koncept filozofie dějin. Druhý tzv. revolučně-konzervativní, kam patří autoři „Nové pravice“, kteří vycházející ze Spenglerova díla, ovšem kritickým způsobem, především odmítají jeho determinismus.

Seznam použitých informačních zdrojů

Primární literatura

GOETHE, Johann Wolfgang. *Faust*. Dobrovský v edici Omega, Praha 2014.

KLAGES, Ludwig. *The Biocentric Worldview*. Arktos, 2013.

MASARYK, Tomáš Garrigue. *Světová revoluce*. Městská knihovna v Praze, Praha 2013.

NIETZSCHE, Friedrich. *Zrození tragédie z ducha hudby*. Studentské nakladatelství Gryf, Praha 1993.

NISBET, Robert. *Social Change and History: Aspects of the Western Theory of Development*. Oxford University Press, 1970.

SPENGLER, Oswald. *Zánik západu: Obrysy morfologie světových dějin*. Academia, Praha 2010.

SUNIC, Tomislav. *Against Democracy and Equality: The European New Right*. Arktos, 2011.

VENNER, Dominique. *The Shock of History: Religion, Memory, Identity*. Arktos, 2015.

Sekundární literatura

BERTONNEAU, Thomas F., 2012. Oswald Spengler On Democracy, Equality, And "Historylessness". In: *The Brussels Journal* [online]. *Society for the Advancement of Freedom in Europe* (SAFE), Zürich, Switzerland. Dostupné z: <<https://www.brusselsjournal.com/node/4945>>.

DAWSON, Christopher. *The Dynamics Of World History*. Andesite Press, 2015.

GOTTFRIED, Paul, 1982. Oswald Spengler and the Inspiration of the Classical Age. *The Unz Review: An Alternative Media Selection* [online]. *Modern Age*, 1982. Dostupné z: <<http://www.unz.com/print/ModernAge-1982q1-00068>>.

KOGAN, Steve, 2010 - 2011. "'I See Further Than Others': Reflections On Oswald Spengler's The Decline of the West and The Hour of Decision", part 1 - 5. In: *The Brussels Journal* [online]. *Society for the Advancement of Freedom in Europe* (SAFE), Zürich, Switzerland, 2010 - 2011. Dostupné z:

Part 1: <<https://www.brusselsjournal.com/node/4622>>,

Part 2(A): <<https://www.brusselsjournal.com/node/4629>>,

Part 2(B): <<https://www.brusselsjournal.com/node/4642>>,

Part 3: <<https://www.brusselsjournal.com/node/4649>>,

Part 4(A): <<https://www.brusselsjournal.com/node/4659>>,

Part 4(B): <<https://www.brusselsjournal.com/node/4669>>,

Part 5(A): <<https://www.brusselsjournal.com/node/4674>>,

Part 5(B): <<https://www.brusselsjournal.com/node/4678>>.

STIMELY, Keith, 1998. Oswald Spengler: An Introduction to his Life and Ideas. In: *Institute for Historical Review* [online]. *The Journal of Historical Review*, March-April 1998, Vol. 17, No. 2. Dostupné z: <http://www.ihr.org/jhr/v17/v17n2p-2_Stimely.html>.

TUDOR, Lucian, 2014. The Revolutionary Conservative Critique of Oswald Spengler. In: *Counter-Currents Publishing* [online]. Dostupné z: <<https://www.counter-currents.com/2014/11/the-revolutionary-conservative-critique-of-oswald-spengler/>>.